

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту
 (повна назва факультету)
Кафедра менеджменту та адміністрування
 (повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

бакалавра
 (назва освітнього ступеня)

на тему: «Вдосконалення напрямів соціального розвитку громади, на прикладі
Скала-Подільської ТГ»

Виконав(ла): студент(ка) 4 курсу групи БА-41
спеціальності 281 Публічне управління та
адміністрування

(шифр і назва спеціальності)

(підпис)	Дутка Н. В. (прізвище та ініціали)
----------	--

Керівник	Гарматюк О. О. (прізвище та ініціали)
Нормоконтроль	Мосій О. Б. (прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри	Сороківська О. А. (прізвище та ініціали)
Рецензент	Завідна Л. Д. (прізвище та ініціали)

Тернопіль
2024

АНОТАЦІЯ

Дутка Н. В. Вдосконалення напрямів соціального розвитку громади, на прикладі Скала-Подільської ТГ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 64 сторінки, 17 рисунків, 17 таблиць, 27 літературних джерел.

Об'єкт дослідження – соціальний розвиток.

Предмет дослідження – соціальний розвиток громади.

Мета роботи – дослідити соціальний розвиток Скала-Подільської громади і обґрунтувати напрями його вдосконалення.

Методи дослідження – метод спостереження; метод фінансово-економічного аналізу; метод порівняння; логічний аналіз; метод дедукції; метод синтезу; метод аналізу; історичний метод; системний підхід та інші.

Обґрунтовано напрямки вдосконалення соціального розвитку Скала-Подільської громади, зокрема визначено доцільність розробки стратегії соціального розвитку вказаної громади та запропоновано вдосконалити діяльність бібліотеки шляхом автоматизації її основних процесів і розробки її сайту.

Результати, які були одержані під час написання роботи, рекомендовані до впровадження в громадах.

Ключові слова: громада; соціальний розвиток; стратегія; освіта; культура; охорона здоров'я; соціальний захист.

SUMMARY

Dutka N. Improvement of directions of the community social development (Skala-Podilska territorial community as a case study)

Qualifying bachelor paper consists of 64 pages, 17 figures, 17 tables and 27 references.

The subject of paper is local community social development.

The object of paper is social development.

The aim of paper is to investigate the social development of the Skala-PodilskaZx community and to substantiate the directions of its improvement.

The results are obtained with the following research methods: observation method; method of financial and economic analysis; comparison method; logical analysis; deduction method; synthesis method; analysis method; historical method; system approach and others.

To determine the social development strategy of the Skala-Podilska community and to automate the library's main processes and to develop its website have been proposed.

The results obtained during the paper writing can be recommended to implement in communities.

Key words: community; social development; strategy; education; culture; health care; social protection.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ	7
1.1 Соціальний розвиток: суть, цілі та принципи	7
1.2 Особливості соціального розвитку територіальної громади	12
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СКАЛА-ПОДІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	18
2.1 Загальна характеристика Скала-Подільської громади	18
2.2 Аналіз соціального розвитку Скала-Подільської громади	24
РОЗДІЛ 3 ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СКАЛА-ПОДІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	37
3.1 Обґрунтування доцільності розробки стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади	37
3.2 Удосконалення діяльності бібліотеки як один із напрямків соціального розвитку Скала-Подільської громади	45
РОЗДІЛ 4. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ	54
4.1 Перша долікарська допомога	54
4.2 Кольорове оформлення виробничих приміщень як фактор підвищення безпеки праці	56
Висновки	59
Бібліографія.....	61

ВСТУП

Актуальність теми роботи полягає в тому, що в сучасній Україні кожна людина живе в громаді, і дуже важливим стає питання яка ця громада. Громада має бути спроможною, що означає, що вона має бути здатною надати власним мешканцям всі послуги, котрі забезпечать їм комфортне і якісне життя. Серед цих послуг важливе місце посідають послуги в сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту. Дані сфери можна описати терміном «соціальний розвиток громади». Саме від соціального розвитку громади багато в чому залежить якість життя мешканців і їх досягнення в майбутньому.

Науковці багато уваги приділяють соціальному розвитку сучасної громади. Вивчення суті терміну та визначення напрямків соціального розвитку громади були представлені в працях багатьох науковців, серед яких є Чернега І. І., Костюк В. С., Ревуцька А. О., Пархоменко Л. А. [2], Курносенко Л. [4], Скуратівський В. А., Трощинський В. П., Ситник П. К. та ін. [5], Кінаш І. П. [6], Булавинець В. М. [7], Петрушенко Ю. М. [8], Найда І. В. [9], Содома Р., Дубневич Ю., Марків Г., Шматковська Т. [12] та багато інших.

Мета роботи – дослідити соціальний розвиток Скала-Подільської громади і обґрунтувати напрями його вдосконалення.

Завдання роботи включають:

- 1) вивчити основи соціального розвитку сучасної громади;
- 2) проаналізувати соціальний розвиток Скала-Подільської територіальної громади;
- 3) визначити напрями вдосконалення соціального розвитку досліджуваної громади;
- 4) дослідити питання першої долікарської допомоги і кольорового оформлення виробничих приміщень як фактору підвищення безпеки праці.

Об'єкт дослідження – соціальний розвиток.

Предмет дослідження – соціальний розвиток громади.

Методи дослідження: метод спостереження; метод фінансово-економічного аналізу; метод порівняння; логічний аналіз; метод дедукції; метод синтезу; метод аналізу; історичний метод; системний підхід та інші.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження теоретичних основ соціального розвитку громади та обґрунтування напрямів вдосконалення соціального розвитку Скала-Подільської громади можуть бути рекомендовані до впровадження в діяльність територіальних громад.

Інформаційна база роботи: праці науковців у відповідній сфері, підручники і посібники, монографії, документи і сайт Скала-Подільської громади.

Структура та обсяг роботи. Робота включає вступ, чотири розділи, висновки. Дослідження містить 64 сторінки тексту, 17 рисунків, 17 таблиць. Бібліографія включає 27 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

1.1 Соціальний розвиток: суть, цілі та принципи

Соціальний розвиток і добробут населення – це одна з пріоритетних цілей сучасного суспільства XXI століття, яка була прийнята на Всесвітній зустрічі на вищому рівні в інтересах соціального розвитку в 1995 році в Копенгагені [1]. На даній зустрічі вперше заговорили, що головне місце в процесах розвитку має займати людина, а економічний розвиток має бути направлений на зростання добробуту людей. Саме тому задля соціального розвитку і зростання добробуту людей формується ряд механізмів, зокрема фінансове забезпечення. В цьому випадку фінансове забезпечення соціального розвитку громади має забезпечуватись через місцеві бюджети, в яких більше 75% видатків мають спрямовуватись на досягнення соціальних цілей [2, с. 159].

Сучасні наукові дослідження проводять дослідження поглядів на суть поняття «соціальний розвиток» [2, с. 159]. Даний термін поряд з іншими («сталий розвиток», «економічний розвиток», «соціально-економічний розвиток», «місцевий розвиток» тощо) є похідними від терміну «розвиток». Розвиток – дія і процес. Внаслідок розвитку відбувається зміна якості об'єкту, а також перехід від од ного його стану до іншого – вищого та кращого [3]. Якщо використовувати термін розвиток в контексті суспільства чи людини, то він означає рівень освіченості, культурності, розумової та духовної зрілості [3].

Окремі автори розглядають розвиток у широкому і вузькому сенсі [4]. Розвиток у широкому смислі – це вся сукупність процесів (вони можуть бути різного характеру, зокрема економічними, соціальними, політичними, духовними), які ведуть до якісних перетворень в суспільстві. Розвиток у вузькому смислі – це перш за все зміни в соціальній сфері (в суспільних відносинах, соціальних процесах, інституція, структурі), тобто це якісні зміни, що ведуть до перетворень в суспільстві (його типу, основ соціального порядку та соціальної системи).

Термін «соціальний» (походить від латинського слова «socialis») означає «суспільний, пов'язаний зі стосунками людей у суспільстві». Саме тому сучасна наука трактує всі сфери науки і діяльності, що пов'язані з людиною, її діяльністю, суспільством, як соціальні [2, с. 159]. Окрім того термін «соціальний» ставить акцент на ефекті спільного, що виникає, коли люди свідомо взаємодіють [5].

Оскільки різні фахівці трактують по різному як термін «розвиток», так і термін «соціальний», саме тому існує багато визначень терміну «соціальний розвиток». Розглянемо деякі з них.

Перш за все варто вказати, що поняття «соціальний розвиток» може вживатись як широкому сенсі, так і у вузькому [5, с. 7, 11-12]. У широкому смислі соціальний розвиток включає такий тип змін в суспільстві, які ведуть до переходу усіх суспільних відносин на вищий щабель до нового стану.

У вузькому смислі соціальний розвиток включає зміни в соціально-групових відносинах, системі соціальної безпеки суспільства, які ведуть до їх переходу від нижчого до вищого, кращого статусу. Іншими словами, соціальний розвиток веде до змін в соціальній структурі суспільства (в структурі соціальних груп). Соціальні групи можуть формуватись по різних критеріях, наприклад, по критеріях статусу, території, віку, сімейного стану тощо. Як висновок вище вказаного, соціальний розвиток зазвичай формується на макрорівні (визначається державою), проте його досягнення відбуваються на мікрорівні (на рівні підприємств, територіальних громад тощо) [5].

Соціальний розвиток – це результат взаємодії між великою кількістю соціальних процесів, в основі яких цілеспрямована діяльність людини і що передбачає перехід суспільних відносин на вищий щабель до кращого стану [6]. В результаті соціального розвитку людина стає не об'єктом, а суб'єктом розвитку і бере участь в усіх управлінських процесах щодо своєї життєдіяльності.

Соціальний розвиток – це комплексний процес, який створює умови для найкращої реалізації соціальних програм з метою зростання суспільного добробуту населення [7].

Соціальний розвиток – це розвиток взаємодії між людьми, що визначений діяльністю суб'єктів як спрямування і виправлення негараздів [8, с. 42].

Соціальний розвиток – це ключовий елемент політики держави. Державна політика в сфері соціального розвитку направлена на імплементацію цілей і завдань соціальної політики, яка ґрунтується встановлених законом вимогах, що встановлюють реальний рівень життя мешканців країни, рівень зайнятості в країні, рівень соціального благополуччя, рівень соціальної підтримки населення. Вона включає формування соціальних стандартів та дотримання їх. В основі соціально справедливого суспільства відповідно до чинного законодавства покладено забезпечення рівних можливостей для всіх жителів України та надання соціального захисту найбільш вразливим категоріям громадян. Хоча в дійсності часто політика соціального розвитку України була направлена на пом'якшення негативних наслідків нерівності і соціальних (часто і економічних) збурень в державі [9].

Державна політика соціального розвитку включає такі сфери [9]:

- освіту;
- науку;
- охорону здоров'я;
- соціальну сферу.

Дані сфери є важливі для держави, разом з тим вони є дуже вразливими до потрясінь. Це пов'язано з тим, якість громадянського суспільства має прямий зв'язок із якістю знань й якістю життя населення країни [9].

Соціальний розвиток – це цілеспрямовані й незворотні зміни в соціальних відносинах [5, с. 15]. Якщо визначити цілі соціального розвитку, то в загальному вигляді їх можна охарактеризувати так: проведення певних змін в системі соціальних відносин, котрі б відповідали новим потребам людей і були можливі для реалізації.

Цілі соціального розвитку подані на рисунку (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Цілі соціального розвитку

Джерело: сформовано автором на основі [5, с. 16]

Принципи соціального розвитку подані на рисунку (рис. 1.2).

Отже, можна виділити такі особливості соціального розвитку [6]:

- соціальний розвиток є процесом, в результаті якого відбуваються зміни і це можна побачити через такі складові: соціальний розвиток змінює умови і обставини; спостерігається процес зміни; спостерігається кінцевий стан, при якому цілі соціального розвитку вже досягнуті;
- соціальний розвиток є певним прогресом, адже бачимо покращення умов життя і діяльності людей;

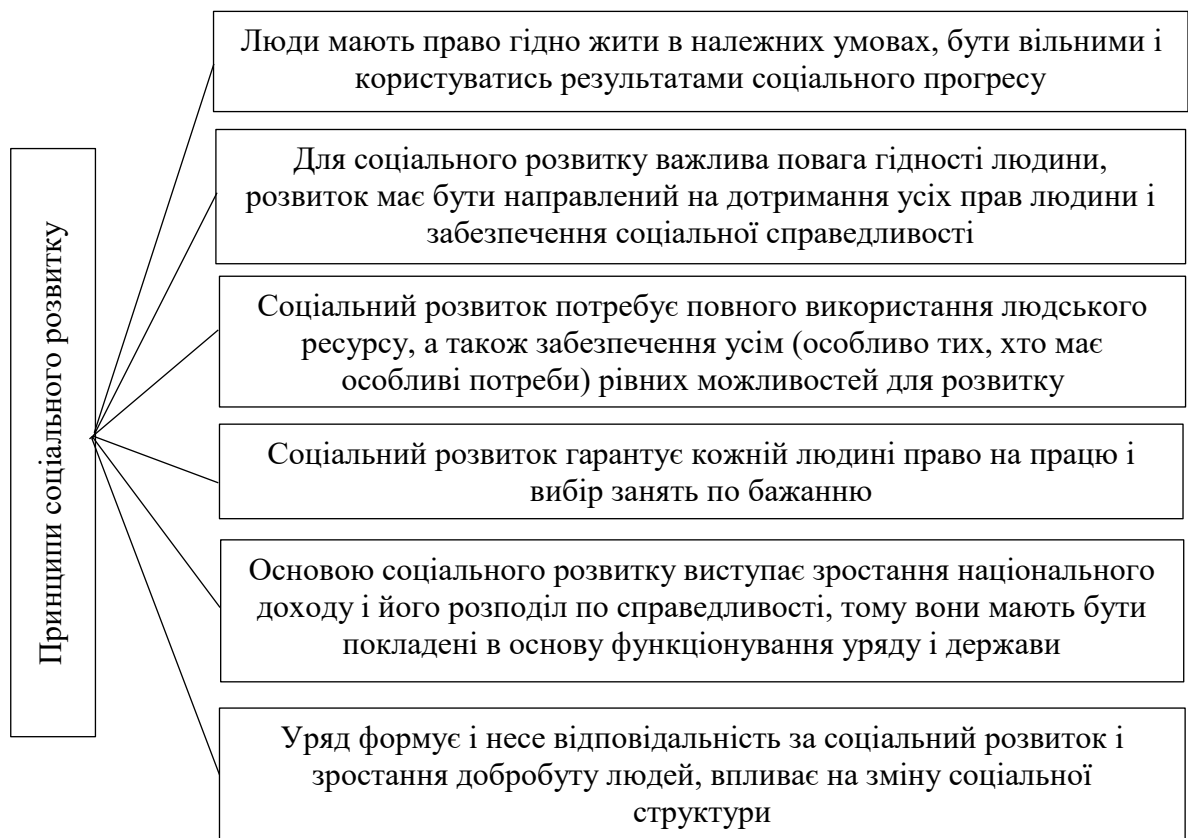

Рисунок 1.2 – Принципи соціального розвитку

Джерело: сформовано автором на основі [5, с. 17]

- соціальний розвиток веде до зростання соціального благополуччя, що відображається у зниженні соціальних суперечностей, у зростанні задоволення соціальних потреб і розширенні соціальних можливостей;
- цілі соціального розвитку можна досягнути завдяки втіленню різних стратегій розвитку;
- соціальний розвиток має універсальний характер, бо направлений на населення всієї держави.

Щоб оцінити соціальний розвиток, потрібно оцінити якісні зміни умов життя мешканців. Для цього необхідно мати певний перелік показників і зібрати статистичні дані, щоб зрозуміти чи є соціальний прогрес, чи, навпаки, регрес. До показників соціального розвитку громади можна віднести ті показники, які оцінюють можливість прожити довге і здорове життя, що є одним із головних прав сучасної людини. Серед цих показників можна виділити середню очікувану

тривалість життя, адже даний показник дає змогу оцінити рівень фізичного і психічного здоров'я та довголіття населення країни. Іншими показниками можуть бути показники чисельності населення та вікова структури, народжуваності та смертності, кількість працездатного населення та кількість працюючих, освітні та інфраструктурні показники та багато інших [1, с. 162-164].

Отже, соціальний розвиток – це один з найважливіших процесів і результатів для кожного суспільства. Він сприяє зростанню соціального благополуччя і комфорту життя людей.

1.2 Особливості соціального розвитку територіальної громади

В сучасній Україні кожна людина живе в певній територіальній громаді та бере участь у місцевих виборах, обираючи місцеву владу. Місцева влада має повноваження для вирішення різноманітних питань місцевого значення, забезпечуючи населення комфортні і безпечні умови проживання. Саме тому на перше місце виходить питання соціального розвитку територіальної громади.

В сучасних умовах ключова роль в розвитку громади має належати органам місцевого самоврядування. Саме вони мають координувати роботу усіх об'єктів соціальної сфери, беруть участь в плануванні і реалізації різноманітних проєктів, планувати і контролювати використання бюджетних коштів соціальними об'єктами.

Сучасна громада – складне соціальне формування, яке має різні соціальні зв'язки, взаємодії, стосунки і в якому постійно відбуваються зміни [8, с. 18]. Якщо говорити про розвиток громади, то дану категорію стосовно життя громади використовують в двох аспектах [8, с. 19]:

- 1) спосіб вирішення місцевих соціальних проблем;
- 2) підхід щодо пояснення історії суспільства.

Щодо пояснення особливостей соціального розвитку громади поєднання цих двох підходів дає найкращий результат. Фактично, розвиток громади – це розробка і реалізація стратегії вирішення її соціальних проблем [8, с. 24]. Розвиток громади

також визначається рівнем участі її мешканців у вирішенні соціальних проблем [8, с. 37].

Соціальний розвиток територіальної громади – це складний процес, який створює найкращі умови для реалізації її соціальних програм, що направлені на підвищення добробуту мешканців, що об'єднані спільним проживанням в певних населених пунктах [1, с. 161-162].

Отже, соціальний розвиток територіальної громади передбачає якісні зміни життя її мешканців. В цьому контексті зміни мають відбуватися в сферах охорони здоров'я, освіти, забезпечення робочими місцями, продовольчої безпеки, гендерної рівності тощо, які мають вести до вирівнювання економічних і соціальних умов, що дасть рівні можливості для самореалізації мешканців у громаді [1, с. 162]. Підвищення якості життя в громадах, в свою чергу, веде до процвітання всієї держави та має супроводжуватись дотриманням таких цінностей, як свобода, справедливість, демократія, рівність, солідарність, що дасть змогу реалізуватись людині повністю і якнайкраще.

Соціальний розвиток громади окремі фахівці пов'язують із наявністю належної соціальної інфраструктури, наданням якісних первинної медичної допомоги та адміністративних послуг [12]. Таким чином всі заклади, що сприяють соціальному розвитку громади можна поділити на дві великі групи [13, с. 5]:

- заклади соціальної сфери загального призначення (наприклад, освітні, медичні, культурно-побутові заклади);
- заклади соціальної сфери спеціального призначення (наприклад, заклади, що надають послуги малозабезпеченим, працездатним людям чи людям з обмеженими можливостями).

Для вдалого соціального розвитку громада має глобальної цілі – забезпечення якісними соціальними послугами жителів громади. Для досягнення глобальної цілі в громаді потрібно досягати певних стратегічних цілей в цій сфері, перелік яких подано на рисунку (рис. 1.3).

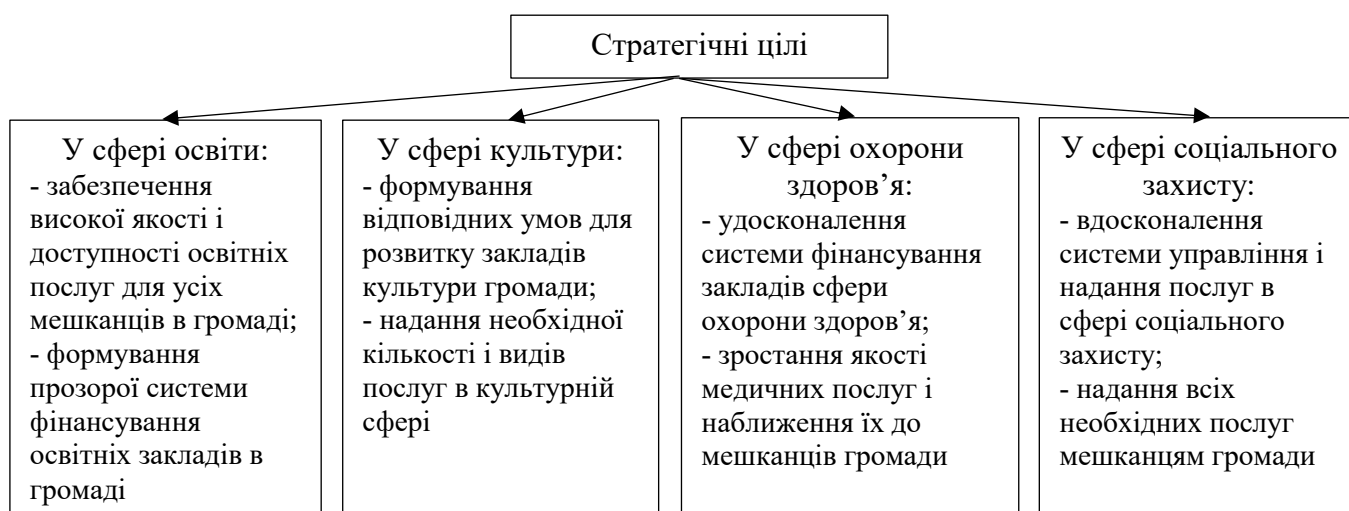

Рисунок 1.3 – Стратегічні цілі соціального розвитку громади

Джерело: сформовано автором на основі [13, с. 9]

Політика щодо соціального розвитку громади має базуватись на таких принципах [13, с. 10]:

- справедливості – послуги і підтримку отримують лише ті мешканці громади, котрі її потребують;
- адресності – мешканці громади мають отримати ті послуги і в такому обсязі, щоб їх було достатньо для задоволення потреби;
- субсидіарності – ті проблеми і потреби, які можуть вирішити в громаді по місцю проживання, мають бути вирішені;
- доступності – послуги є доступними для мешканців громади мають належний рівень якості.

Соціальний розвиток громади передбачає певні зміни, але управління ними не буде ефективним, якщо не проводити моніторинг і не здійснювати контроль за діяльністю [13, с. 10]. Для цього необхідно визначити індикатори і критерії, що характеризуватимуть процеси і впливи. Індикатори соціального розвитку – це кількісні та якісні показники, які описують соціальні об'єкти та відображають особливості їх функціонування таким чином, що можна їх було порівняти і аналізувати [14, с. 143].

Критерії соціального розвитку громади мають відповідати таким вимогам [14, с. 145]:

- критичність ;
- повнота;
- вимірність;
- економічність;
- дієвість.

Індикатори соціального розвитку громади в свою чергу мають відповідати таким вимогам [14, с. 145-146]:

- цільової спрямованості;
- гнучкості;
- інформативності;
- сумісності;
- вимірності;
- надійності;
- важливості.

Логічна схема співвідношення критеріїв і індикаторів соціального розвитку громади залежно від сфери впливу відображено на рисунку (рис.1.4).

Таким чином, вибір критеріїв та індикаторів для оцінки соціального розвитку громади є важливим завданням, адже від рівня їх якості залежать стратегічні перспективи ті рівень якості управлінських рішень, що будуть прийняті в громаді. Моніторинг соціального розвитку громади забезпечує інформацією про стан громади і його зміни з метою оперативного реагування, попередження негативних наслідків та зміцнення громади.

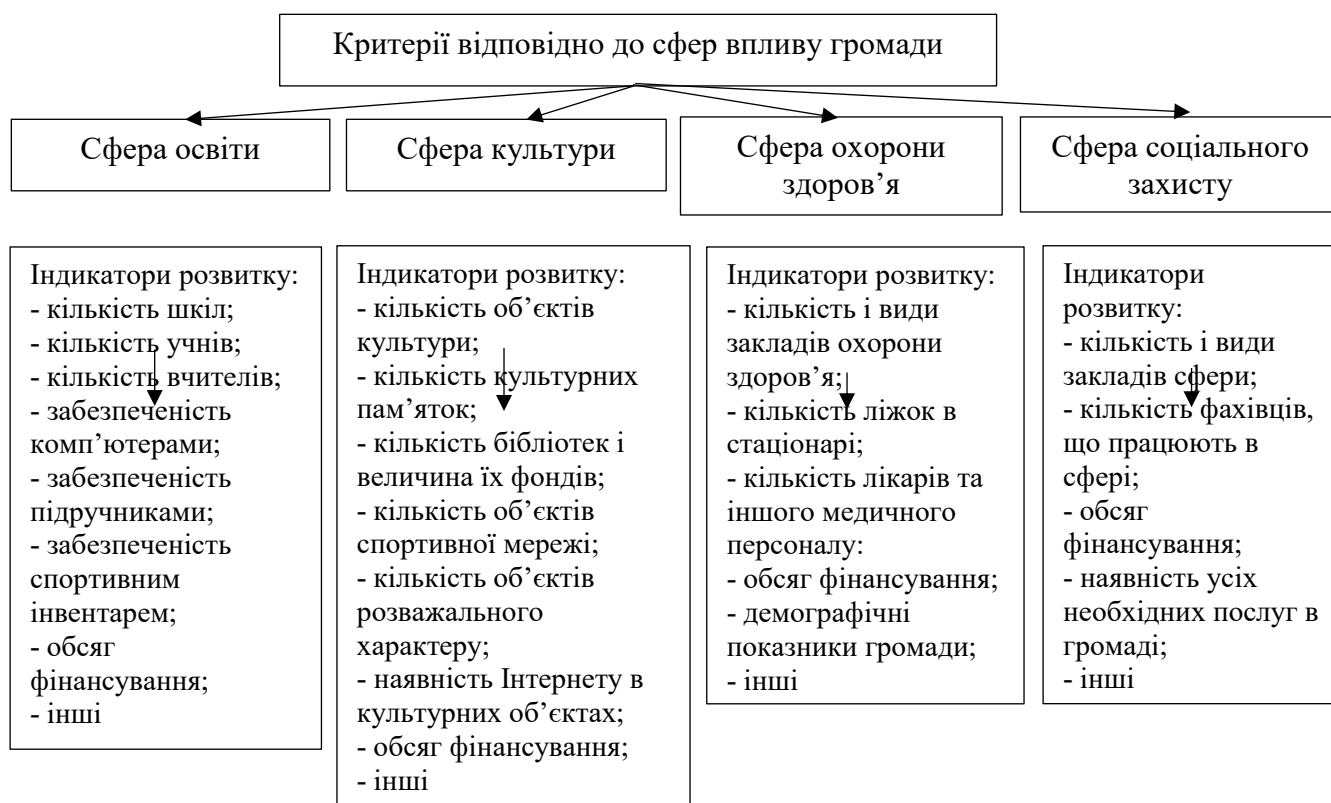

Рисунок 1.4 – Логічна схема співвідношення критеріїв і індикаторів соціального розвитку громади

Джерело: сформовано автором на основі [1, 14]

На даний момент часу в соціальній сфері, яка і сприяє соціальному розвитку громади, є такі проблеми [13, с. 5; 16]:

- недосконале (невладе) розміщення об'єктів соціальної сфери;
- поганий стан транспортної інфраструктури (поганий стан доріг та недостатнє транспортне сполучення), що ускладнює процес добирання до об'єктів соціальної інфраструктури;
- недостатність бюджетних коштів для здійснення ефективної діяльності закладами соціальної сфери;
- недостатній рівень забезпечення закладів соціальної сфери професійними кадрами;
- недостатній рівень якості послуг, що надають заклади соціальної сфери;
- невисокий рівень інклюзивності закладів соціальної сфери тощо.

Згадувані проблеми ще й ускладнюються і війною та пов'язаними з нею руйнуваннями багатьох об'єктів, в тому числі і соціальної сфери, переміщенням людей як в межах країни, так і за її межі, зниженням рівня бюджетних доходів громад тощо. Частково вирішити проблеми відновлення соціальної сфери громад можна завдяки участі у грантових програмах міжнародних донорів.

Отже, соціальний розвиток і добробут населення – це одна з пріоритетних цілей сучасного суспільства. Соціальний розвиток – це комплексний процес, який створює умови для найкращої реалізації соціальних програм з метою зростання суспільного добробуту населення. Державна політика соціального розвитку включає такі сфери: освіту; науку; охорону здоров'я; соціальну сферу. В сучасній Україні кожна людина живе в певній територіальній громаді і питання соціального розвитку громади виходить на перше місце. Соціальний розвиток територіальної громади передбачає якісні зміни життя її мешканців, проте на даний момент часу в соціальній сфері є ряд проблем, але їх вирішення також багато в чому залежить саме від місцевої влади.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СКАЛА-ПОДІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1 Загальна характеристика Скала-Подільської громади

Скала-Подільська територіальна громада (Скала-Подільська ТГ) розташована на межі двох областей: Тернопільської і Хмельницької, на березі однієї з найбільших в Тернопільській області річки Збруч. Громада створена 17 липня 2015 року в результаті об'єднання 1 селищної ради (Скала-Подільської) і 5 сільських рад Борщівського району (Іванківської, Гуштинської, Лосяцької, Турильченської, Ниврянської). Таким чином, до складу громади входить 15 населених пунктів: 1 селище міського типу (Скала-Подільська) і 14 сіл (с. Гуштинка, с. Бурдяківці, с. Іванків, с. Бережанка, с. Гуштин, с. Збриж, с. Турильче, с. Трійця, с. Вербівка, с. Дубівка, с. Нивра, с. Підпилип'я, с. Залуччя, с. Лосяч, с. Гуштин), що зображено на рисунку (рис.2.1). Зараз громада відноситься до Чортківського району Тернопільської області. Площа громади – 184,9 км² [17].

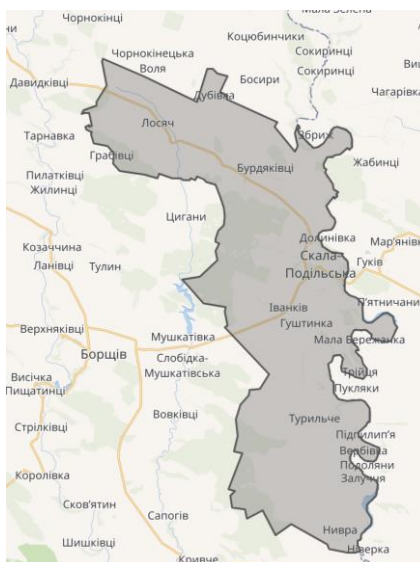

Рисунок 2.1 – Карта Скала-Подільської громади

Джерело: [17]

Громада має великий потенціал, зокрема на її території є багато місць для проведення вільного часу. Також є громаді є багато історичних пам'яток (наприклад, середмістя смт Скала-Подільська, костел Успіння Пресвятої Діви Марії, костел святого Антонія (с. Лосяч), костел святого Яна Непомуцького (с. Турильче), церква Святого Миколая, дзвіниця (с. Іванків), замок і палац Адама Тарло, Парково-палацовий комплекс родини Голуховських та інші).

Для промоції громади створено промо-ролик [17], а також розроблено герб громади (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Зображення герба Скала-Подільської громади

Джерело: [17]

Основною керівною ланкою Скала-Подільської громади є селищний голова, який керує громадою за допомогою апарату виконавчого комітету селищної ради. Кількість працюючих в апараті – 38 осіб. Організаційна структура апарату подана на рисунку (рис. 2.3). Тип організаційної структури апарату виконавчого комітету Скала-Подільської селищної ради – лінійно-функціональний, адже є всі підрозділи сформовані за функціональним принципом, проте для ефективного управління підрозділом його керівник виконує всі управлінські функції (планує, організовує взаємодію, мотивує і контролює). Разом з тим підрозділ підпорядковується селищному голові.

Рисунок 2.3 – Організаційна структура апарату виконавчого комітету Скала-Подільської селищної ради

Джерело: сформовано автором на основі [17]

Кожна посадова особа апарату виконавчого комітету Скала-Подільської селищної ради виконує певні функції, що сприяють успішній життєдіяльності громади. Функції окремих посадовців апарату виконавчого комітету селищної ради подані в таблиці (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Основні функції окремих посадовців апарату виконавчого комітету Скала-Подільської селищної ради

№ п/п	Посада	Основні функції працівника-посадовця
1	2	3
1	Селищний голова	1) Є головною посадовою особою громади; 2) Очолює виконавчий комітет селищної ради та головує на її засіданнях; 3) Організовує роботу селищної ради та її виконавчого комітету, підписує прийняті ними рішення;

Продовження табл. 2.1

1	2	3
		4) Здійснює керівництво апаратом селищної ради і її виконавчого комітету; 5) Скликає сесії селищної ради, пропонує їх порядок денний і головує на засіданнях; 6) Є розпорядником бюджетних коштів
2	Перший заступник з питань ЖКГ	1) Координує діяльність закладів комунальної власності ради; 2) Вносить пропозиції по вдосконаленню роботи ради, закладів комунальної власності ради; 3) Бере участь в розробці стратегії, планів і програм громади; 4) Організовує та координує дотримання законодавства з питань ЖКГ; 5) Розробляє пропозиції по вдосконаленню ЖКГ громади
3	Заступник з питань виконавчих органів	1) Організовує роботу виконкому; 2) Забезпечує виконання повноважень виконкому в різних галузях; 3) Вносить на розгляд виконкому ради проекти програм розвитку громади і цільових селищних питань
4	Керуючий справами (секретар виконкому)	1) Організовує підготовку засідань виконкому ради; 2) Забезпечує доступ до публічної інформації; 3) Забезпечує вчасне доведення рішень ради до відповідних виконавців; 4) Зберігає офіційні документи; 5) Планує роботу виконкому
5	Секретар селищної ради	1) Виконує повноваження селищного голови (у випадках, передбачених законом); 2) Скликає сесію ради і доводить до відома зацікавлених сторін інформацію про місце і час її проведення; 3) Веде засідання ради; 4) Доводить рішення ради до відома усіх зацікавлених сторін; 5) Забезпечує зберігання усіх важливих документів ради
6	Староста	1) Представляє інтереси мешканців свого старостинського округу у виконавчих органах громади; 2) Сприяє мешканцям у підготовці всіх необхідних документів, що подаються до селищної ради; 3) Зберігає офіційні документи; 4) Здійснює прийом громадян по різних питаннях
7	Керівник ЦНАПу	1) забезпечує оприлюднення інформації по адміністративні послуги; 2) здійснює реєстрацію місця проживання/перебування особи, знаття з реєстрації, внесення відомостей в документ і реєстр жителів громади; 3) формує відповідні аналітичні документи для подання їх раді і її виконкому; 4) Приймає рішення про реєстрацію місця проживання особи чи відмову в реєстрації
8	Керівник центру надання соціальних послуг	1) Здійснює керівництво центром надання соціальних послуг; 2) Видає накази в межах свої компетенції; 3) Розпоряджається коштами центру надання соціальних послуг; 4) Розробляє разом керівниками інших підрозділів відповідні програми з питань, дітей, сім'ї, молоді, малозабезпечених і похилих людей, одиноких непрацездатних людей, нездатних до самообслуговування людей

Джерело: сформовано автором на основі посадових інструкцій апарату виконавчого комітету Скала-Подільської селищної ради

Населення досліджуваної громади становить 10238 жителів. Розподіл жителів громади по населених пунктах зображено в таблиці (табл. 2.1).

Таблиця 2.2 – Кількість жителів Скала-Подільської громади в розрізі населених пунктів

Найменування населеного пункту	Кількість населення, осіб
1	3
смт. Скала-Подільська	4186
с. Іванків	1355
с. Бережанка	153
с. Гуштинка	317
с. Трійця	34
с. Бурдяківці	920
с. Дубівка	52
с. Збриж	5
с. Гуштин	467
с. Лосяч	1042
с. Нивра	677
с. Залуччя	137
с. Турильче	649
с. Вербівка	172
С. Підлип'я	72
Разом	10238

Джерело: [17]

Таким чином, населені пункти громади за розміром дуже різні, відповідно розвиток їх інфраструктури теж дуже різний. Найбільшими населеними пунктами громади є смт Скала-Подільська (як центр громади), де проживає більше чотирьох тисяч мешканців, та села Іванків, Бурдяківці, Лосяч, в котрих проживає біля тисячі мешканців. Проте в громаді є населений пункт Збриж, в якому проживає лише 5 мешканців.

Ще одним аспектом, що допомагає охарактеризувати громаду є її бюджет. Бюджет громади формується, враховуючи чинні закони і нормативні акти, проте керівники Скала-Подільської громади при формуванні бюджету прагнуть врахувати інтереси мешканців громади (особливо при формуванні видаткової

частини бюджету). В таблицях 2.3 і 2.4 подано результати аналізу бюджету (доходів і видатків) досліджуваної громади.

Таблиця 2.3 – Аналіз доходів Скала-Подільської громади в 2022-2023 роках

Показник	2022 рік, тис. грн.	2023 рік, тис. грн.	Відхилення	
			абс, тис. грн.	відн., %
1	2	3	4	5
Податкові надходження, всього	36882,4	38703,0	1820,6	4,9
- Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	19879,8	21950,0	2070,2	10,4
- Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	6257,0	4706,0	-1551,0	-24,8
- Внутрішні податки на товари та послуги	509,0	962,0	453,0	89,0
- Місцеві податки та збори, що сплачуються (перераховуються) згідно з ПКУ	10210,6	11015,0	804,4	7,9
- Інші податки та збори	26,0	70,0	44,0	169,2
Неподаткові надходження, всього	1015,1	1388,9	373,8	36,8
- Доходи від власності та підприємницької діяльності	3,0	31,0	28,0	933,3
- Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	531,5	767,9	236,4	44,5
- Власні надходження бюджетних установ	480,6	590,0	109,4	22,8
Доходи від операцій з капіталом, всього	596,0	1950,0	1354,0	227,2
- Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	596,00	1950,00	1354,0	227,2
Усього доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	38493,5	42041,9	3548,4	9,2
Офіційні трансферти, всього	41840,8	21658,1	-20182,7	-48,2
Разом доходів	80334,3	63700,0	-16634,3	-20,7

Джерело: сформовано автором на основі [17]

Отже, потягом аналізованого періоду в Скала-Подільській громаді зросли як податкові і неподаткові надходження до бюджету громади, так доходи від операцій з капіталом. Проте відбулася зменшення трансфертів, що загалом привело до зменшення доходів громади на 16634,3 тис. грн. або на 20,7%. Найбільшими підприємствами-платниками податків до селищного бюджету протягом досліджуваного періоду були такі підприємства, як ТОВ «Бурдяківський спецкар'єр», ДП «ДІНТЕР Україна Скала», ПАП «Дзвін», ТОВ «Скала-Подільський спецкар'єр», ТОВ «Аграрна компанія 2004», ПП «Діоніс», СФГ «Айва».

Таблиця 2.4 – Аналіз видатків Скала-Подільської громади в 2022-2023 роках

Показник	2022 рік, тис. грн.	2023 рік, тис. грн.	Відхилення	
			абс, тис. грн.	відн., %
1	2	3	4	5
Скала-Подільська селищна рада	36829,8	23031,3	-13798,5	-37,5
Відділ освіти, культури, сім'ї, молоді та спорту Скала-Подільської селищної ради	37064,5	31017,7	-6046,8	-16,3
Відділ соціального та цивільного захисту населення Скала - Подільської селищної ради	4337,9	4936,0	598,1	13,8
Фінансовий відділ Скала-Подільської селищної ради	2102,1	2105,0	2,9	0,1
Всього	80334,3	63700,0	-16634,3	-20,7

Джерело: сформовано автором на основі [17]

Як бачимо з таблиці, видатки Скала-подільської громади в 2023 році в порівнянні з 2022 роком зменшились по таких категоріях, як видатки на селищну раду і видатки на відділ освіти, культури, сім'ї, молоді та спорту. На фінансовий відділ видатки незначно зросли. Лише на відділ соціального та цивільного захисту видатки зросли суттєво.

Таким чином, Скала-Подільська громада – це сучасна громада, яка має свої перемоги і труднощі, і керівництво якої намагається створити якісні умови життя мешканцям громади.

2.2 Аналіз соціального розвитку Скала-Подільської громади

Скала-Подільська громада має власну стратегію розвитку на 2018-2025 роки. Дана стратегія зосереджена на досягненні важливих цілей:

- 1) висока якість та широка сфера надання суспільних послуг (суспільна сфера);
- 2) розвиток підприємництва (економічна сфера);
- 3) чисте середовище, яке підтримує суспільний і господарський розвиток (сфера охорони навколишнього середовища);
- 4) громада, яку знають, люблять, відвідують (адміністративна, просторово-функціональна і технічна сфера).

Таким чином, стратегія Скала-Подільської громади охоплює чотири важливі сфери, проте з точки зору соціального розвитку в стратегії мало уваги приділено саме даному напрямку. Фактично інтереси соціального розвитку громади враховано в першій цілі – висока якість та широка сфера надання суспільних послуг, адже вона включає цілі в сфері освіти, охорони здоров'я, культури та інфраструктури (рис.2.4).

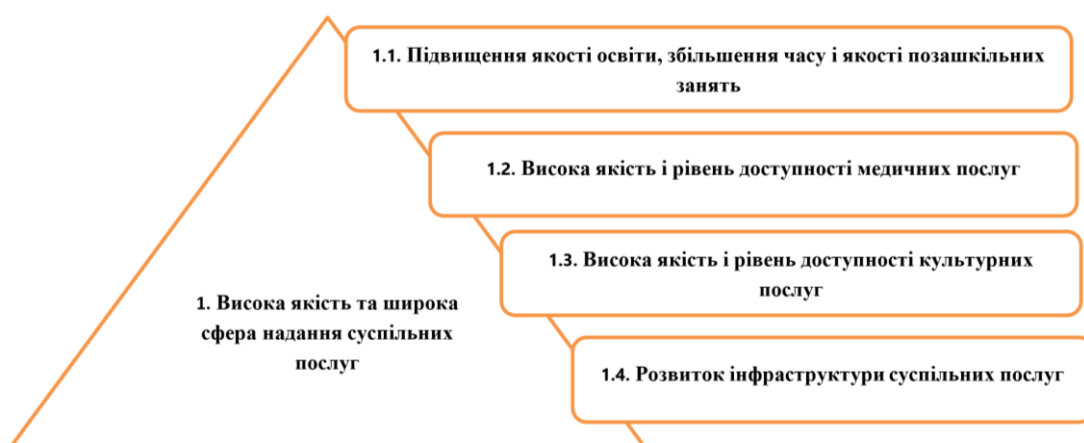

Рисунок 2.4 – Стратегічна і операційні цілі в суспільній сфері відповідно до стратегії розвитку Скала-Подільської громади на 2018-2025 років

Джерело: [17]

Проте в даній цілі мало уваги приділено соціальному захисту жителів громади, що в сучасних умовах війни потребує особливої уваги.

Тепер більш детально проаналізуємо соціальний розвиток Скала-Подільської громади. Соціальний розвиток громади будемо аналізувати по трьох основних напрямках:

- 1) охорона здоров'я;
- 2) освіта і культура;
- 3) соціальний захист.

Всі три напрямки соціальної сфери для Скала-Подільської громади є важливими, адже їх розвиток сприяє зростанню якості життя в громаді та підвищує значимість громади для зацікавлених сторін.

Сфера охорони здоров'я направлена на забезпечення і підтримку здоров'я мешканців Скала-Подільської громади. Медичну допомогу мешканцям досліджуваної громади надають дві комунальні медичні установи:

- КНП «Скала-Подільське територіальне медичне об'єднання» - надає первинну медичну допомогу;
- КНП «Скала-Подільська міська поліклініка» - надає вторинну медичну допомогу.

Для вдосконалення надання медичних послуг в Скала-Подільській громаді діє 2 програми фінансової підтримки комунальних некомерційних підприємств громади (в тому числі медичних закладів). Для утримання медичних закладів громади протягом 2022-2023 років виділялись кошти, джерелами яких були кошти державного бюджету, місцевого бюджету та власні кошти медичних закладів. Величина витрат на утримання установ охорони здоров'я громади показані на рисунку (рис.2.5).

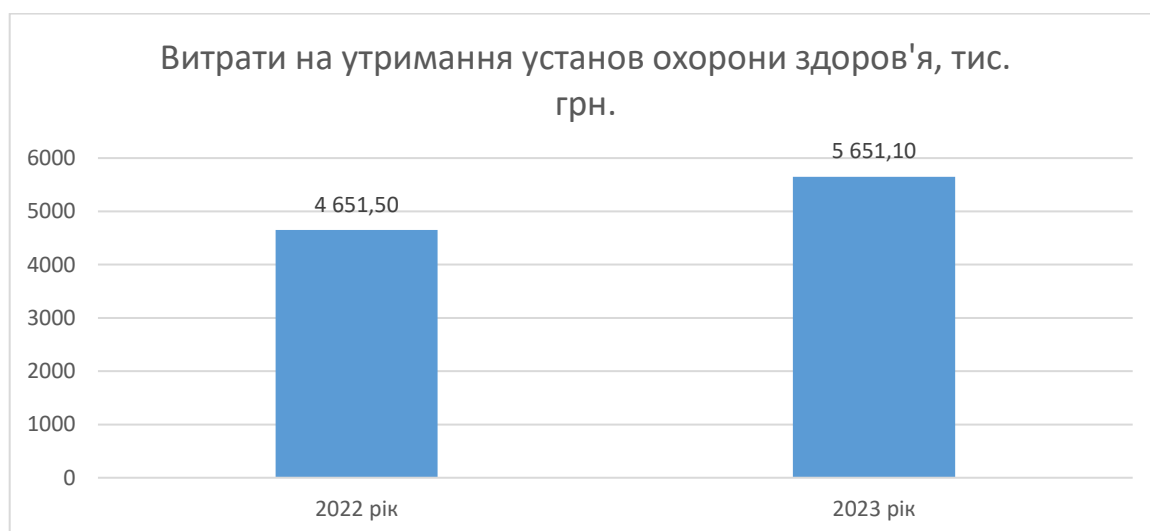

Рисунок 2.5 – Витрати на утримання закладів охорони здоров'я Скала-Подільської громади протягом 2022-2023 років

Джерело: [17]

Як бачимо, в 2023 році витрати на утримання медичних установ Скала-Подільської громади зрости в порівнянні з 2022 роком на 999,6 тис. грн. або на

21,5%. В таблиці 2.5 подані основні показники діяльності медичних закладів досліджуваної громади.

Таблиця 2.5 – Основні показники діяльності медичних закладів Скала-Подільської громади за 2022-2023 роки

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення	
			абс.	відн., %
1	2	3	4	5
КНП «Скала-Подільська міська поліклініка»				
Кошти на утримання закладу з місцевого бюджету, тис. грн	3570,0	3570,0	0	0,0
Оглянуто хворих, осіб	12318	13853	1535	12,5
Проведено пацієнтами в денному стаціонарі, ліжкодні	78101	78470	369	0,5
Проліковано у денному стаціонарі хворих, осіб	826	831	5	0,6
КНП «Скала-Подільське ТМО»				
Кошти на утримання закладу, всього, тис. грн.	6477,0	7667,4	1190,4	18,4
- кошти НСЗУ, тис. грн.	5395,0	5586,3	191,3	3,5
- кошти з місцевого бюджету, тис. грн.	1081,5	2081,1	999,6	92,4
Кількість працівників, осіб	30	29	-1	-3,3
з них сімейних лікарів, осіб	7	7	0	0,0
Кількість мешканців, яких обслуговує заклад, осіб	10100	10238	138	1,4
Оздоровлено пацієнтів, осіб	14546	15645	1099	7,6

Джерело: сформовано автором за [17]

Як бачимо, більшість показників, що характеризують діяльність медичних установ Скала-Подільської громади за досліджуваний період, покращились.

Для надання якісної медичної допомоги в Скала-Подільській громаді в 2022-2023 роках використовували 4 спецавтомобілі, які полегшують як добирання медичних працівників до хворих мешканців, так і допомагають транспортування хворих до медичних установ громади, району чи області.

За рахунок бюджету Скала-Подільської громади протягом 2022-2023 років повністю профінансовано забезпечення мешканців у відшкодуванні вартості лікарських засобів. Так, в 2022 році сума фінансування відшкодування лікарських заходів становила 395,9 тис. грн., а в 2023 році – вже 450 тис. грн. як бачимо, сума коштів на відшкодування ліків зросла на 54,1 тис. грн. або на 13,7%.

Освіта і культура

Освіта є важливою для Скала-Подільської громади і усі зацікавлені сторони працюють для того, щоб сфера працювала успішно, розвивалась та створювались умови для рівного доступу мешканців до якісної освіти. В таблиці 2.6 подано основні видатки громади в сфері освіти і культури за 2022-2023 роки.

Таблиця 2.6 – Основні видатки Скала-Подільської громади в сфері освіти і культури за 2022-2023 роки

Показник	2022 рік, тис. грн.	2023 рік, тис. грн.	Відхилення	
			абс, тис. грн.	відн., %
1	2	3	4	5
Відділ освіти, культури, сім'ї, молоді та спорту Скала - Подільської селищної ради, всього	37064,5	31017,7	-6046,8	-16,3
Керівництво і управління у відповідній сфері у містах (місті Києві), селищах, селах, територіальних громадах	612,4	786,5	174,1	28,4
Надання дошкільної освіти	8033,5	8865	831,5	10,4
Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок коштів місцевого бюджету	22242,2	13842,8	-8399,4	-37,8
Надання позашкільної освіти закладами позашкільної освіти, заходи із позашкільної роботи з дітьми	786,8	727,9	-58,9	-7,5
Надання спеціалізованої освіти мистецькими школами	1685,8	2180	494,2	29,3
Забезпечення діяльності інших закладів у сфері освіти	844,3	1047	202,7	24,0
Інші програми та заходи у сфері освіти	27	35	8	29,6
Оздоровлення та відпочинок дітей (крім заходів з оздоровлення дітей, що здійснюються за рахунок коштів на оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи)	50	50	0	0,0
Забезпечення діяльності бібліотек	631,8	920,7	288,9	45,7
Забезпечення діяльності музеїв і виставок	292,3	325	32,7	11,2
Забезпечення діяльності палаців і будинків культури, клубів, центрів дозвілля та інших клубних закладів	1686,9	2197,8	510,9	30,3
Інші заходи в галузі культури і мистецтва	168,3	35	-133,3	-79,2
Проведення навчально-тренувальних зборів і змагань з олімпійських видів спорту	3,2	5	1,8	56,3

Джерело: сформовано автором за [17]

Як бачимо, протягом аналізованого періоду зросли витрати Скала-Подільської громади, що виділяються на освітню і культурну сфери, зокрема

зросли витрати на дошкільну, загальну середню, позашкільну освіту і спеціалізовану освіту мистецькими школами. Також зросли витрати на забезпечення діяльності бібліотек, музеїв, будинків культури і клубів. Тому можна констатувати, що в Скала-Подільській громаді освітня і культурна сфери не обділяються увагою.

Основні показники діяльності освітніх закладів Скала-Подільської громади в 2022-2023 роках подані в таблиці (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Основні показники діяльності освітніх закладів Скала-Подільської громади за 2022-2023 роки

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення	
			абс.	відн., %
1	2	3	4	5
Кількість освітніх закладів громади, од. всього	14	13	-1	-7,14
з них				
- загальної середньої освіти (включаючи філію), од.	7	8	1	14,3
- закладів дошкільної освіти, од.	6	5	-1	-16,7
- закладів позашкільної освіти, од.	1	1	0	0,0
Кількість закладів позашкільної освіти сфери культури, од.	1	1	0	0,0
Кількість дітей, що навчається в шкільних закладах громади, осіб	867	806	-61	-7,0
Кількість дітей, що відвідують дошкільні заклади громади, осіб	160	149	-11	-6,9
Кількість дітей, що відвідують позашкільний заклад громади, осіб	174	154	-20	-11,5
Кількість дітей, що відвідують заклад позашкільної освіти сфери культури, осіб	131	125	-6	-4,6
Кількість педагогічних працівників громади, осіб, всього	159	140	-19	-11,9
з них кількість педагогічних працівників, що працюють у:				
- закладах загальної середньої освіти, осіб	123	115	-8	-6,5
- дошкільних навчальних закладах, осіб	31	22	-9	-29,0
- позашкільному навчальному закладі, осіб	5	3	-2	-40,0

Джерело: сформовано автором за [17]

Як бачимо з даних табл. 2.7, в 2023 році в порівнянні з 2022 роком в Скала-Подільській громаді відбулися незначні зміни в кількості освітніх закладів (збільшилась кількість шкіл і зменшилась кількість закладів дошкільної освіти). Разом з тим зменшилась кількість дітей, що відвідують освітні заклади різного гатунку, та кількість педагогічних працівників, що в них працюють. Такі тенденції

пов'язані із реорганізацією системи закладів освіти в громаді, а також із військовим часом, що змушує людей виїжджати в західні країни.

Для комфортної роботи освітніх закладів Скала-Подільської громади в них передбачено психологічний супровід як працівників, так і дітей, що їх відвідують. Протягом 2022-2023 років психологічний супровід закладів середньої освіти здійснювали 4 практичних психологи, а супровід закладів дошкільної освіти здійснює 1 практичний психолог.

Основні показники діяльності закладів сфери культури Скала-Подільської громади в 2022-2023 роках представлено в таблиці (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Основні показники діяльності закладів сфери культури Скала-Подільської громади за 2022-2023 роки

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення	
			абс.	відн., %
1	2	3	4	5
Кількість закладів культури громади, од. всього	11	11	0	0
з них				
- будинки культури та сільські клуби, од.	6	6	0	0
- бібліотеки, од.	4	4	0	0
- музей, од.	2	2	0	0
- заклад позашкільної освіти сфери культури, од.	1	1	0	0
Кількість працівників, що працюють в закладах культури громади, всього, осіб	55	54	-1	-1,8
з них працюють у:				
- Скала-Подільській мистецькій школі, осіб	13	13	0	0
- будинках культури та сільських клубах, осіб	29	29	0	0
- бібліотеках, осіб	9	9	0	0
- Бурдяківському музеї ім. Леопольда Левицького, осіб	4	3	-1	-25,0
Кількість користувачів бібліотечного абонементу, осіб	3936	3888	-48	-1,2

Джерело: сформовано автором за [17]

Як бачимо з даних табл. 2.8, протягом 2022-2023 року кількість закладів культури в Скала-Подільській громаді не змінилась. Відбулись незначні зміни в кількості працівників закладів культури, а також зменшилась кількість користувачів бібліотечного абонементу громади.

В Скала-Подільській бібліотеці є 3 комп'ютери (підключені до мережі Інтернет), 1 принтер. В 2023 році в бібліотеку купили принтер і ламінатор.

Важливим аспектом культурного життя громади є проведення різноманітних заходів на відзначення державних і релігійних свят. Так, в 2022 році було проведено 14 заходів, на котрі витратили 36,2 тис. грн., а в 2023 році – вже 21 захід, на проведення котрих витратили 87,1 тис. грн. В 2023 році закладах культури Скала-Подільської громади проходили благодійні заходи, на яких зібрали близько 168,0 тис. грн. всі кошти були передані воїнам ЗСУ.

Соціальний захист

Соціальний захист в Скала-Подільській громаді передбачає надання соціальної допомоги і соціальних послуг мешканцям громади. Даною сферою в громаді займається відділ соціального та цивільного захисту населення, який водночас є головним розпорядником коштів КУ «Центр надання соціальних послуг». Основі витрати громади в 2022-2023 роках на соціальний захист її мешканців подано в таблиці (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Основні видатки Скала-Подільської громади в сфері соціального захисту за 2022-2023 роки

Показник	2022 рік, тис. грн.	2023 рік, тис. грн.	Відхилення	
			абс, тис. грн.	відн., %
1	2	3	4	5
Відділ соціального та цивільного захисту населення Скала-Подільської селищної ради	4337,9	4936,0	598,1	13,8
Керівництво і управління у відповідній сфері у містах (місті Києві), селищах, селах, територіальних громадах	669,4	840,0	170,6	25,5
Надання пільг окремим категоріям громадян з оплати послуг зв'язку	11,4	12,0	0,6	5,3
Компенсаційні виплати на пільговий проїзд автомобільним транспортом окремим категоріям громадян	17,5	20,0	2,5	14,3
Пільгове медичне обслуговування осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	54,4	60,0	5,6	10,3
Видатки на поховання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни	80,0	85,0	5	6,3

Продовження табл. 2.9

1	2	3	4	5
Надання соціальних гарантій фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги	938,8	1000,0	61,2	6,5
Компенсаційні виплати особам з інвалідністю на бензин, ремонт, технічне обслуговування автомобілів, мотоциколясок і на транспортне обслуговування	2,4	4,0	1,6	66,7
Надання пільг населенню (крім ветеранів війни і праці, військової служби, органів внутрішніх справ та громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи) на оплату житлово-комунальних послуг	4,6	6,0	1,4	30,4
Інші видатки на соціальний захист ветеранів війни та праці	37,6	37,5	-0,1	-0,3
Забезпечення діяльності інших закладів у сфері соціального захисту і соціального забезпечення	1925,1	2162,7	237,6	12,3
Інші заходи у сфері соціального захисту і соціального забезпечення	539,8	625,0	85,2	15,8
Заходи із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	56,9	83,8	26,9	47,3

Джерело: сформовано автором за [17]

Як бачимо, видатки Скала-Подільської громади в сфері соціального захисту майже по всіх напрямках зросли протягом аналізованого періоду.

Основні показники роботи відділу соціального та цивільного захисту населення Скала-Подільської громади за 2022-2023 роки подано в таблиці (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Основні показники діяльності відділу соціального та цивільного захисту населення Скала-Подільської громади за 2022-2023 роки

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення	
			абс.	відн., %
1	2	3	4	5
Надійшло та задоволено заяви щодо потреб у матеріальній допомозі, од.	103	176	73	70,9
Використано коштів на виплату допомог і пільг, тис. грн.	252,7	533,5	280,8	111,1

Продовження табл. 2.10

1	2	3	4	5
Кількість родин, про які надійшла інформація щодо складних обставин, од.	520	432	-88	-16,9
- в родинях виховується дітей, осіб	344	279	-65	-18,9
Кількість осіб/сімей, щодо яких здійснено оцінку потреб у соціальних послугах, од.	234	242	8	3,4
Кількість сімей, що опинились в складних життєвих обставинах і перебували під соціальним супроводом, од.	51	19	-32	-62,7
Надано різних послуг жителям громади, од.	448	497	49	10,9
Кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що перебувають на обліку, осіб	6	12	6	100,0
Кількість дітей, що знаходяться на обліку служби в зв'язку з тим, що їх батьки не виконують батьківські обов'язки, осіб	31	28	-3	-9,7

Джерело: сформовано автором за [17]

Як бачимо, за аналізований період в Скала-Подільській громаді обсяги роботи щодо соціального захисту населення зросли, зокрема зросла кількість заяв щодо потреб у матеріальній допомозі, величина коштів на виплату допомоги, кількість наданих послуг, кількість осіб/сімей, щодо яких здійснено оцінку потреб у соціальних послугах тощо.

Щоб краще надавати допомогу як жителям, так і ВПО в Скала-Подільській громаді налагоджено співпрацю із різними благодійними фондами і громадськими організаціями, зокрема Тернопільською обласною організацією Товариства Червоного Хреста України, ТО БФ «Карітас Чортківської Єпархії УГКЦ», ГО «ТМЖК «Відродження нації», Борщівською християнською церквою «Хліб життя», БФ «Стабілізейшн Суппорт Сервісез», БО «Збруч», районною організацією Товариства Червоного Хреста України. Дані організації надавали допомогу продуктами харчування, санітарно-гігієнічними засобами та іншими речами першої необхідності, також надавали послуги юридичної підтримки та психологічного консультування.

КУ «Центр надання соціальних послуг» Скала-Подільської громади – це заклад, який надає соціальні послуги мешканцям громади, які належать до вразливих груп чи перебувають у складних життєвих обставинах. В установі

надають такі послуги, як догляд вдома, соціальний супровід мешканців в складних соціальних обставинах, представництво інтересів, консультування та інформування. Витрати на утримання КУ «Центр надання соціальних послуг» за 2022-2023 роки подано на рисунку (рис. 2.6).

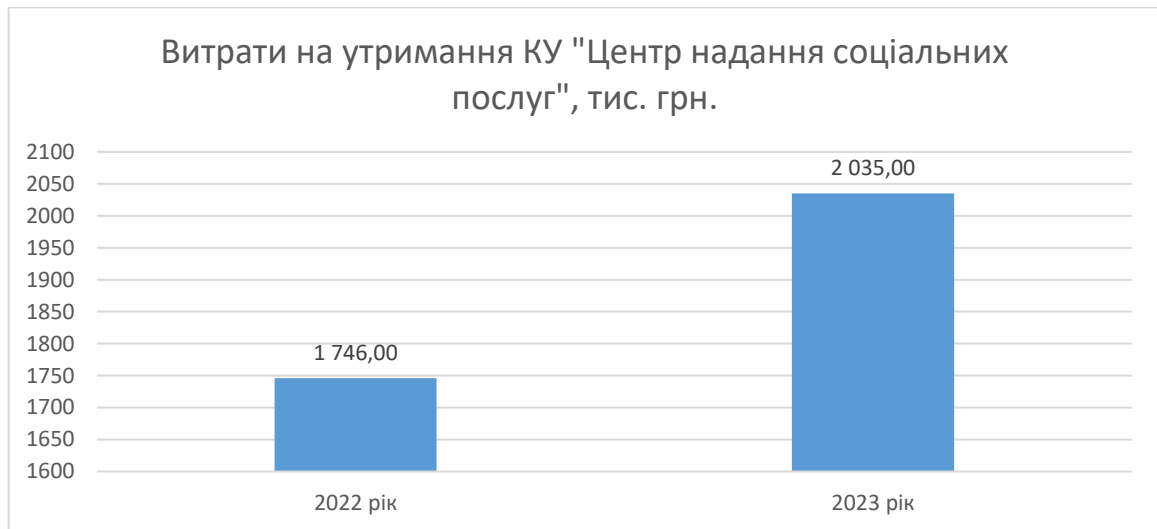

Рисунок 2.6 – Витрати на утримання КУ «Центр надання соціальних послуг» Скала-Подільської громади за 2022-2023 роки

Джерело: [17]

Як бачимо, в 2023 році витрати на утримання КУ «Центр надання соціальних послуг» Скала-Подільської громади зрости в порівнянні з 2022 роком на 289,0 тис. грн. або на 16,6%. В таблиці 2.11 подані основні показники діяльності утримання КУ «Центр надання соціальних послуг».

Таблиця 2.11 – Основні показники діяльності КУ «Центр надання соціальних послуг» Скала-Подільської громади за 2022-2023 роки

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення	
			абс.	відн., %
1	2	3	4	5
Кількість мешканців, що отримали послугу догляду вдома, осіб	100	116	16	16,0
Кількість мешканців, що перебувають на соціальному обслуговуванні, осіб	93	100	7	7,5

Продовження табл. 2.11

1	2	3	4	5
Кількість працівників, що надають соціальні послуги, осіб	10	10	0	0,0
Кількість відвідувань соціальними працівниками мешканців громади, од.	10297	10125	-172	-1,7
Кількість проведених заходів, що складають зміст соціальної послуги догляду вдома, од.	38383	39915	1532	4,0
Кількість осіб, що отримали соціальну підтримку	925	893	-32	-3,5
Кількість наданих одноразових послуг (інформування, консультування) особам похилого віку та особам з інвалідністю, од.	93	100	7	7,5

Джерело: сформовано автором за [17]

Отже, як бачимо в Скала-Подільській громаді достатньо мешканців потребує соціальних послуг.

В КУ «Центр надання соціальних послуг» громади навантаження на 1 працівника установи складає 10 осіб (при нормативі 6 осіб на 1 працівника в сільській місцевості). Відвідування мешканців Скала-Подільської громади соціальним працівником здійснюється 2-3 рази на тиждень. Також послуги, що надають мешканцям соціальні працівники, підлягають контролю щодо їх якості. Для цього складено графік перевірки працівників за місцем проживання отримувачів послуг. За 2023 рік здійснено 20 перевірок і про це складено відповідні довідки.

Таким чином, сфера соціального захисту Скала-Подільської громади працює багато і вирішує велику кількість проблем громади. Заклади соціальної сфери на даний час перебувають в різному стані: в більшості з них зроблено хоча б косметичний ремонт. Але на утримання закладів потрібно багато коштів, джерелами яких в основному виступають субвенції.

Отже, Скала-Подільська ТГ створена 17 липня 2015 року і включає 15 населених пунктів. Населення досліджуваної громади становить 10238 жителів. Протягом аналізованого періоду в Скала-Подільській громаді зросли надходження до бюджету, проте відбулася зменшення трансфертів, що загалом привело до зменшення доходів громади на 16634,3 тис. грн. або на 20,7%. Видатки Скала-подільської громади в 2023 році в порівнянні з 2022 роком зменшились по таких категоріях, як видатки на селищну раду і видатки на відділ освіти, культури, сім'ї,

молоді та спорту. На фінансовий відділ видатки незначно зросли. Лише на відділ соціального та цивільного захисту видатки зросли суттєво.

Соціальний розвиток громади відображено в її стратегії розвитку на 2018-2025 роки, адже стратегія включає цілі в сфері освіти, охорони здоров'я, культури та інфраструктури, але нічого не сказано про соціальних захист мешканців громади. Аналізуючи розвиток соціальної сфери громади більш детально, було виявлено як позитивні, так і негативні тенденції.

Медичну допомогу мешканцям Скала-Подільської громади надають дві комунальні медичні установи і більшість показників, що характеризують їх діяльність за досліджуваний період покращились. Окрім того, в громаді є 4 спецавтомобілі, що покращують доставку медичних працівників і пацієнтів, і за рахунок бюджету громади протягом 2022-2023 років повністю профінансовано забезпечення мешканців у відшкодуванні вартості лікарських засобів.

В 2023 році в порівнянні з 2022 роком в Скала-Подільській громаді відбулися незначні зміни в кількості освітніх закладів. Разом з тим зменшилась кількість дітей, що відвідують освітні заклади різного гатунку, та кількість педагогічних працівників, що в них працюють. Для комфортної роботи освітніх закладів Скала-Подільської громади в них передбачено психологічний супровід як працівників, так і дітей, що їх відвідують.

Протягом 2022-2023 року кількість закладів культури в Скала-Подільській громаді не змінилась. Відбулись незначні зміни в кількості працівників закладів культури, а також зменшилась кількість користувачів бібліотечного абонементу громади. Важливим аспектом культурного життя громади є проведення різноманітних заходів на відзначення державних і релігійних свят.

Соціальним захистом в громаді займається відділ соціального та цивільного захисту населення, який водночас є головним розпорядником коштів КУ «Центр надання соціальних послуг». За аналізований період в Скала-Подільській громаді обсяги роботи щодо соціального захисту населення зросли. Щоб краще надавати допомогу як жителям, так і ВПО в Скала-Подільській громаді налагоджено співпрацю із різними благодійними фондами і громадськими організаціями.

РОЗДІЛ 3

ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СКАЛА-ПОДІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1 Обґрунтування доцільності розробки стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади

Як вже було зазначено в розділі 2 цієї роботи, окремі аспекти соціального розвитку Скала-Подільської громади відображено в її стратегії розвитку на 2018-2025 роки. Стратегія розвитку громади включає цілі в сфері освіти, охорони здоров'я, культури та інфраструктури, але нічого не сказано про соціальний захист мешканців громади. В зв'язку з цією ситуацією, а також в зв'язку із тим, що стратегія розвитку громади розроблена до 2025 року, пропонуємо для Скала-Подільської громади розробити і впровадити стратегію соціального розвитку терміном на 7 років (2026-2032 роки).

Стратегія соціального розвитку Скала-Подільської громади має робити акцент на всіх чотирьох складових соціальної сфери громади: освітній, медичній, культурній сферах і сфері соціального захисту. Вважаємо, що для Скала-Подільської громади в межах її стратегії соціального розвитку варто встановити стратегічні цілі, представлені на рис. 3.1-3.4.

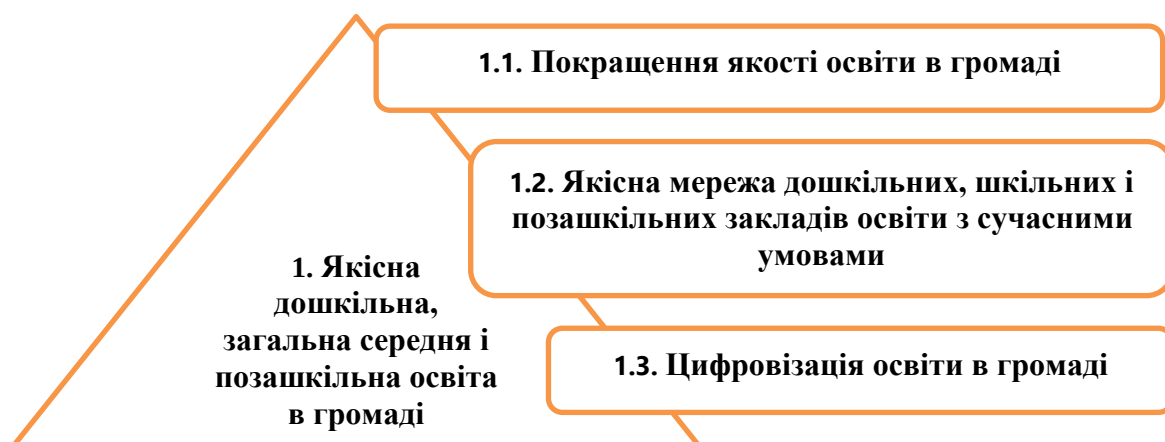

Рисунок 3.1 – Пропоновані стратегічні/операційні цілі стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади в сфері освіти

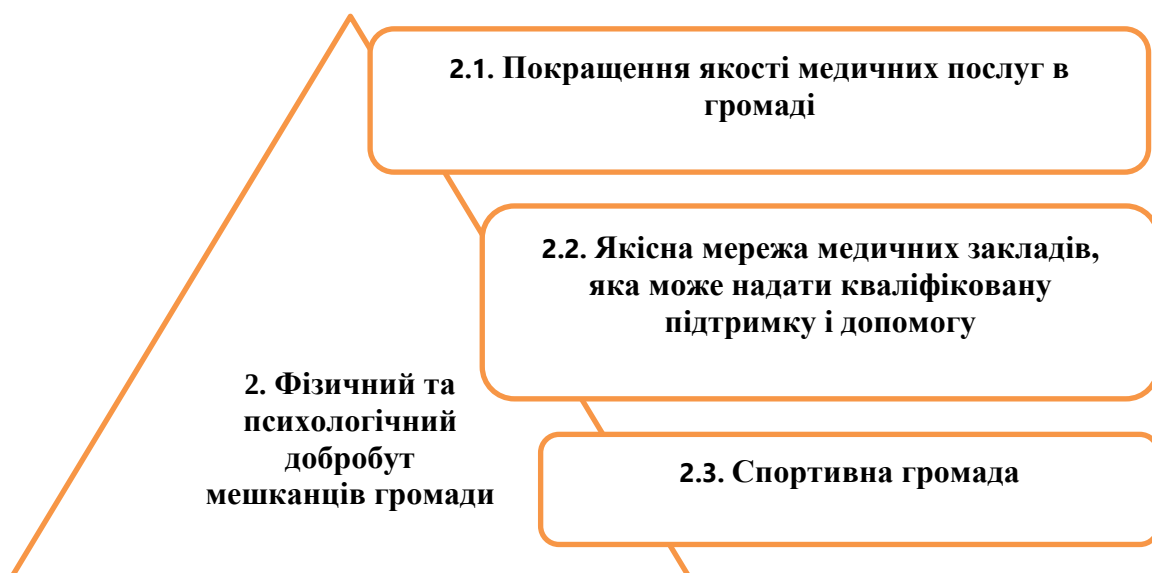

Рисунок 3.2 – Пропоновані стратегічні/операційні цілі стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади в сфері охорони здоров'я

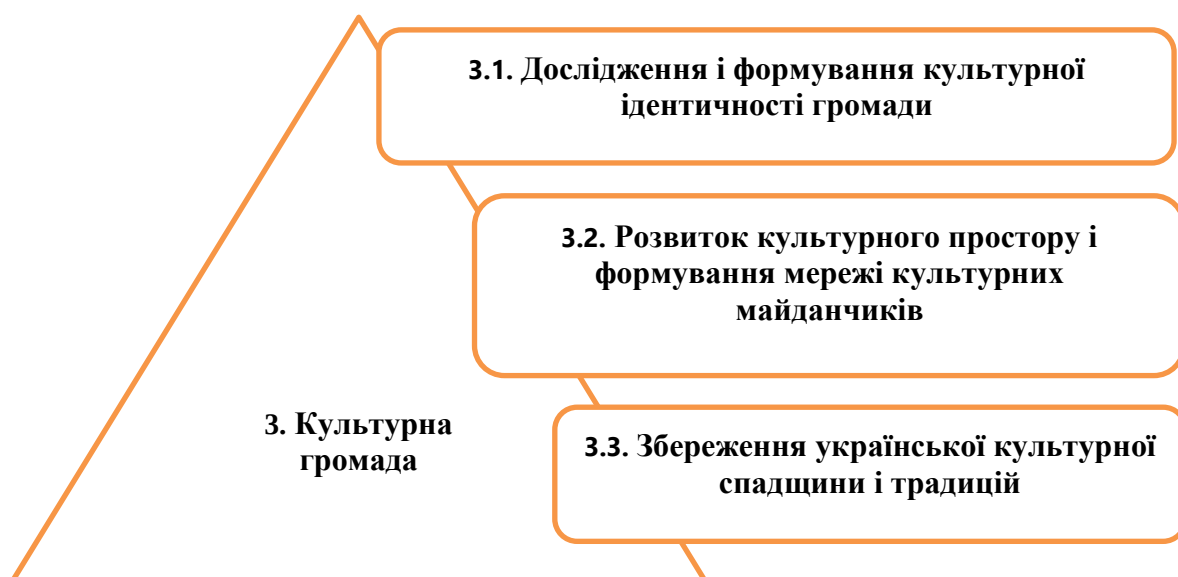

Рисунок 3.3 – Пропоновані стратегічні/операційні цілі стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади в сфері культури

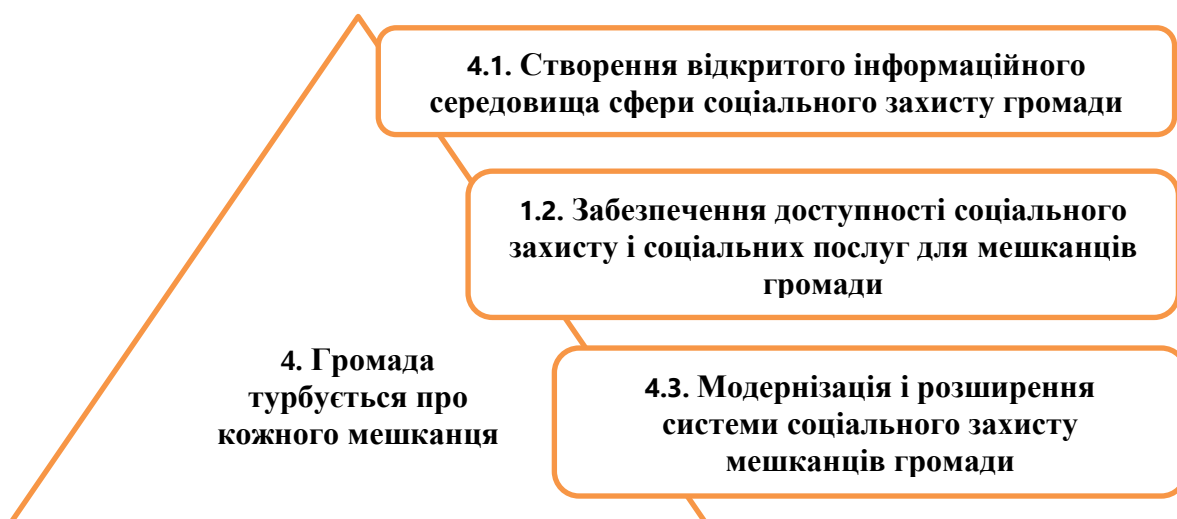

Рисунок 3.4 – Пропоновані стратегічні/операційні цілі стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади в сфері соціального захисту

Отже, пропоновані стратегічні/операційні цілі дозволять врахувати потреби і інтереси мешканців громади в сфері соціального розвитку Скала-Подільської громади.

Основні переваги, які дасть громаді наявність стратегії соціального розвитку вказано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Переваги від наявності стратегії соціального розвитку для Скала-Подільської громади

№ п/п	Переваги від наявності стратегії соціального розвитку для громади
1	2
1	Розуміння напрямків розвитку як всієї соціальної сфери громади, так і окремих її складових
2	Розуміння можливостей і викликів, сильних і слабких сторін кожної компоненти соціального розвитку громади
3	Є основою для розробки проєктів, що сприятимуть покращення соціального розвитку громади
4	Є можливістю для залучення грантів задля фінансування проєктів соціального розвитку громади
5	Є орієнтацією при розробці необхідних управлінських рішень в соціальній сфері громади
6	Сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів в соціальній сфері, процесів розподілу ресурсів і складання бюджетів
7	Підвищує ефективність роботи із зацікавленими сторонами в соціальній сфері, а також їх відповідальність за розробку і реалізацію відповідних проєктів

Продовження табл. 3.1

1	2
8	Сприяє налагодженню партнерських стосунків із зацікавленими сторонами
9	Сприяє зниженню ймовірності появи конфліктів серед працівників, із зацікавленими сторонами, громадськістю тощо

Джерело: сформовано автором

Отже, визначені переваги від наявності стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади вказують на те, що стратегія дасть можливість певною мірою впорядкувати роботу в соціальній сфері, а також підвищити її результативність.

Метою розробки стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади є визначення напрямків розвитку і вдосконалення функціонування соціальної сфери громади загалом, а також її компонент. Стратегія соціального розвитку в досліджуваній громаді також буде направлена на зростання різноманітності послуг і підвищення їх якості для жителів громади. При розробці стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади потрібно враховувати:

- політику держави і пріоритетні напрямки розвитку в сфері охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту;
- реальний стан справ в громаді в даних сферах;
- очікування зацікавлених сторін загалом та мешканців громади зокрема;
- приклади інших громад;
- інші чинники.

Вважаємо, що стратегія соціального розвитку Скала-Подільської громади має базуватись на певних принципах, перелік яких подамо у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Рекомендовані принципи, на яких повинна базуватись розробка стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади

№ п/п	Принципи	Суть і пояснення принципів
1	2	3
1	Об'єктивність	Стратегія і необхідні заходи мають розроблятися на основі об'єктивних даних і реальних потреб жителів громади та вказувати на показники, які реально досягнути
2	Обґрунтованість	Стратегія і її заходи мають бути потрібними, реальними, економічно обґрунтованими і сприяти покращенню соціальної ситуації в громаді

Продовження табл. 3.2

1	2	3
3	Відкритість і прозорість	До процесу розробки стратегії мають мати доступ не тільки члени робочої групи чи керівництво громади, а й зацікавлені сторони загалом і громадськість зокрема. Вони мають бути проінформовані про цілі, основні заходи і очікувані результати від стратегії
4	Недискримінація і рівний доступ	Під час визначення напрямків, заходів тощо мають бути створені можливості для вільного висловлення власної думки усіма учасниками процесу розробки стратегії
5	Паритетність	Всі учасники процесу розробки стратегії та усі зацікавлені сторони мають мати рівні можливості для внесення пропозицій і висловлення власної думки
6	Координація	Стратегія має бути узгодженою із національними чи регіональними програмами
7	Історична спадкоємність	В стратегії мають бути враховані та збережені позитивні традиції і надбання попереднього періоду життя громади
8	Ефективність	Стратегія має формувати механізми досягнення цілей, реалізації заходів в межах запланованих бюджетів та у встановлені терміни
9	Сталий розвиток	Стратегія має бути розроблена для задоволення потреб і вирішення проблем сучасного покоління мешканців, проте враховуючи наявність майбутніх поколінь мешканців і їх потреби

Джерело: розроблено автором

Отже, дотримання вказаних принципів дасть змогу при розробці стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади зробити процес прозорим, ефективним, з рівними можливостями для висловлення ідей і побажань, а також залучити до процесу і врахувати інтереси різних зацікавлених сторін.

Процес розробки стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади має складатись з певних етапів, перелік яких подано на рис. 3.5.

Розглянемо більш детально кожен етап процесу розробки стратегії соціального розвитку досліджуваної громади.

Етап 1 – Підготовчий. Даний етап направлений на те, щоб розпочати і налагодити процес розробки стратегії соціального розвитку. Першим кроком є створення робочої групи, склад якої має затвердити голова Скала-Подільської селищної ради. До складу робочої групи мають бути включені представники керівництва селищної ради, депутати, начальники і представники профільних відділів, представники відповідних установ (медичних, культурних, освітніх, соціального захисту), громадські діячі, місцеві мешканці-активісти.

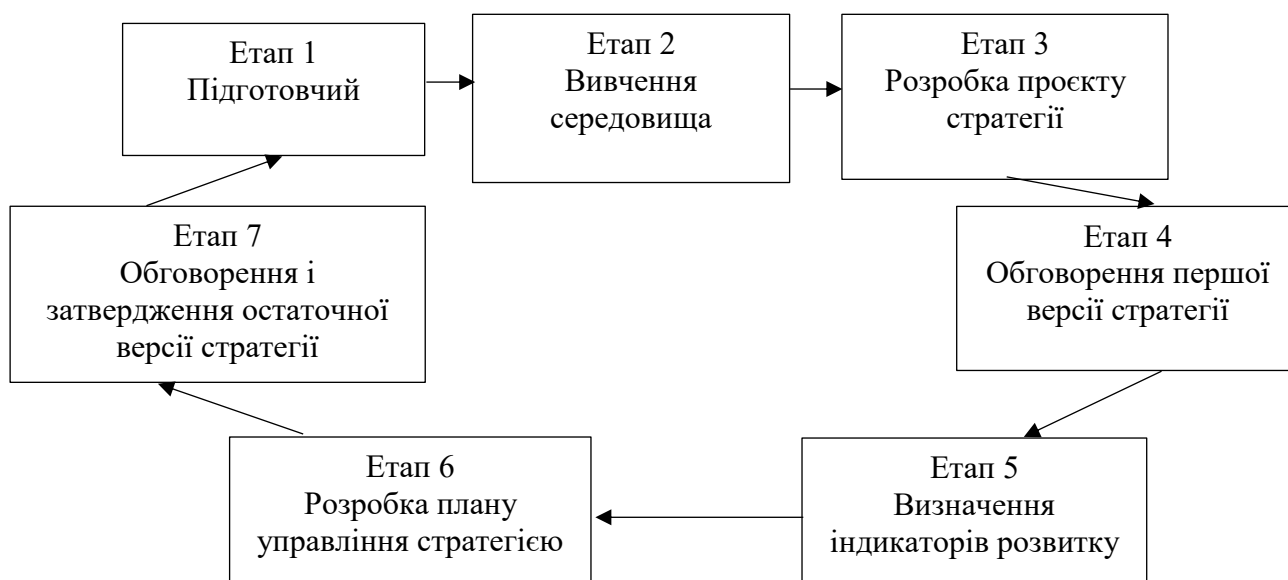

Рисунок 3.5 – Рекомендовані етапи розробки стратегії соціального розвитку
Скала-Подільської громади

Джерело: сформовано автором

Головні обов’язки робочої групи по розробці стратегії соціального розвитку на даному етапі такі:

- повідомити всі зацікавлені сторони про початок роботи над стратегією (може бути у вигляді оголошення на сайті чи у соціальних мережах селищної ради);
- визначити форму і терміни подачі пропозицій і побажань від зацікавлених сторін;
- організувати обговорення проблем і пропозицій за участю громадськості та інших зацікавлених сторін;
- оприлюднювати інформацію про розгляд пропозицій.

Етап 2 – Вивчення середовища. Основним завданням даного етапу розробки стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади є збір даних у громаді про поточний стан соціальної сфери, про наявні проблеми, про потреби мешканців тощо. Основними джерелами інформації на цьому етапі виступають:

- документи (інформація отримується при аналізі різних документів)
- опитування мешканців для визначення їх бачення ситуації

Щоб полегшити процеси роботи з інформацією і систематизувати дані, можна використати такий інструмент стратегічного аналізу як SWOT-аналіз.

Етап 3 – Розробка проєкту стратегії соціального розвитку громади. Стратегія соціального розвитку Скала-Подільської громади, на нашу думку, має включати такі складові:

- вступ – включає коротке обґрунтування і причини розробки стратегії соціального розвитку громади;

- аналітична частина – включає опис сильних і слабких сторін громади в соціальній сфері, поточного стану соціальної інфраструктури громади, результатів виконання програм і досягнення соціальних цілей громади вказаних в попередній стратегії, а також вказують на основні можливості і ризики для розвитку соціальної сфери громади;

- місія і стратегічне бачення – описує причини необхідності функціонування установ соціальної сфери, а також визначає уявлення про майбутнє і отримані результати, тобто ідеалізований образ громади після реалізації стратегії;

- стратегічні і оперативні цілі соціальної сфери громади – вказує основні стратегічні і оперативні цілі громади, які необхідно досягнути в рамках запропонованої стратегії соціального розвитку;

- реалізація стратегії соціального розвитку громади – описує основні заходи, які потрібно реалізувати в межах стратегії соціального розвитку громади (формується на основі власних суджень і поданих ідей зацікавленими сторонами і мешканцями громади);

- моніторинг та оцінка результатів, які мають отримати внаслідок реалізації стратегії соціального розвитку громади.

Етап 4 – Обговорення першої версії стратегії. Основним завданням цього етапу є інформування учасників робочої групи та зацікавлених сторін щодо напрацювань, що було здійснено на попередніх етапах, отримати їх зауваження, доповнення і уточнення, а також стимулювати мешканців чи зацікавлені групи подавати бажані проєкти. Важливим моментом цього етапу є проведення

обговорень першої версії стратегії соціального розвитку громади з усіма мешканцями. Тут буде потрібна допомога старост і депутатів.

Етап 5 – Визначення індикаторів розвитку у соціальній сфері громади. Метою цього етапу є визначення індикаторів розвитку – показників, які дозволяють оцінити ступінь досягнення очікуваних результатів. Дані показники можуть бути кількох видів:

- індикатори продуктів – описують матеріальний результат від реалізації проєкту і вимірюються фізичними величинами;
- індикатори результатів – описують вплив, який буде здійснено на соціальну чи іншу сферу громади після реалізації проєкту;
- індикатори впливу – описують вплив на громаду з точки зору довгострокових перспектив і стосуються вимірювання досягнення стратегічних/операційних цілей соціального розвитку громади.

Етап 6 – Розробка плану управління стратегією. Цей етап передбачає уточнення плану заходів з реалізації стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади. Під час цього етапу потрібно уточнити зацікавлені сторони і їх інтереси, проблеми і цілі громади в соціальній сфері, проєкти до реалізації в межах стратегії (з вказанням календарного плану реалізації, вартості проєктів і джерел їх покриття, відповідальних осіб за реалізацію проєктів тощо).

Під час цього етапу потрібно вказати основні ризики, що можуть виникнути у зовнішньому чи внутрішньому середовищі громади і що можуть посприяти чи навпаки перешкодити успішній реалізації проєктів і досягненню встановлених стратегічних /операційних цілей.

Етап 7 – Обговорення і затвердження остаточної версії стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади. Під час цього етапу відбувається громадські обговорення остаточного варіанту стратегії, після чого на засіданні селищної ради вона має бути затверджена.

Процес розробки стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади складний і тривалий, а також потребує фінансування. Фінансові витрати в цьому випадку можна поділити на дві частини:

- витрати на розроблення стратегії (несе Скала-Подільська селищна рада);
- витрати на реалізацію заходів і проєктів (здійснюється за рахунок коштів Скала-Подільської селищної ради, міжнародних донорів, грантових програм, спонсорів тощо).

Отже, розробка і реалізація стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади дозволить покращити рівень і умови життя мешканців громади, а також сформує позитивний імідж громади серед зацікавлених сторін.

3.2 Удосконалення діяльності бібліотеки як один із напрямків соціального розвитку Скала-Подільської громади

Один із шляхів покращення соціальної сфери життя членів громади є удосконалення діяльності діючої Скала-Подільської бібліотеки. Це пов'язано із загальною тенденцією розвитку освіти та науки в Україні, розширенням вільного доступу до інформаційних ресурсів, які торкаються різних сфер життя і діяльності людей. Щодо причин, які є передумовами даного процесу, то серед них варто виділити дві основних, а саме:

- збільшення кількості жителів громади, які здобувають освіту у дистанційному форматі;
- необхідність в умовах війни отримати бібліотечні послуги у віддаленому форматі.

Перетворення бібліотеки на електронну у даному випадку бачиться нереальним так, як це вимагатиме значних капіталовкладень, якими, нажаль, Скала-Подільська бібліотека не володіє. Тому альтернативним варіантом є її удосконалення шляхом:

- впровадження програмного забезпечення «Бібліотека/УФД»;
- автоматизації її основних процесів;
- створення сайту бібліотеки.

В табл. 3.3 представлено основні можливості та функції запропонованої програмної системи «Бібліотека/УФД».

Таблиця 3.3 – Основні можливості та функції запропонованої програмної системи «Бібліотека/УФД»

Програмна система	Можливості	Функції
«Бібліотека/УФД»	обмін інформацією з іншими бібліотеками	Комплектування, зберігання у вигляді каталога
	забезпечення захисту інформації за допомогою обов'язкової реєстрації користувача	Багатоаспектний пошук інформації
	Наявність електронного каталога та тематичних каталогів	Підтримка доступу до електронного та тематичного каталогів в мережі Інтернет
	Розподіл електронного та тематичних каталогів за групами користувачів	Штрихкова технологія
	Надання доступу до всіх електронного та тематичних каталогів	Видача інформації

Джерело: сформовано автором на основі [20]

Запропонована програмна система «Бібліотека/УФД» була створена Українським фондовим домом на основі сучасних інформаційних технологій опрацювання та передачі інформації, які сприяють процесам автоматизації бібліотеки.

Наступним кроком до удосконалення бібліотеки є автоматизація її основних процесів, тобто обслуговування користувачів. Із збільшенням кількості бажаючих отримати певні запити та консультації з'явилась необхідність у створенні електронного каталога, який, у свою чергу, дозволить спростити та оптимізувати процеси довідкового та пошукового характеру. Наявність електронного каталога дозволить проаналізувати весь активний фонд бібліотеки.

На рис. 3.6 представлені переваги запропонованого електронного каталогу.

Враховуючи запити сучасних користувачів, електронний каталог дозволить не тільки їх задовольнити, але й враховувати всі трансформаційно-інноваційні зміни, що торкаються процесу інформаційно-бібліотечного обслуговування.

Переваги електронного каталогу

- мобільність, доступність, наочність
- повнота і багатоаспектність відображення фондів за складом і змістом
- розкриває склад та зміст друкованих, електронних, аудіовізуальних документів
- зручність і оперативність пошуку для користувачів
- простота та наявність необхідних бібліотекарям функцій, що дозволяють систематизувати, відслідковувати фонд бібліотеки
- забезпечує вільний доступ до інформаційних ресурсів бібліотеки
- дозволяє здійснювати обмін додатковою інформацією
- дозволяє скорочувати витрати на придбання і постачання
- являє собою складову частину електронної бібліотечної системи

Рисунок 3.6 – Переваги запропонованого електронного каталогу для Скала-Подільської бібліотеки

Джерело: сформовано автором

Щодо параметрів пошуку в електронному каталозі, то вони прискорять пошук будь-якого документу за різними параметрами: назвою, автором, тематикою, індексами УДК та ББК, ключовими словами тощо.

Для ефективнішого впровадження електронного каталогу доцільно використовувати АРМи читача та бібліотекаря – інтегровано-технологічні комплекси, основні функції яких представлено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Основні функції АРМів читача та бібліотекаря

Основні функції АРМ читача	Основні функції АРМ бібліотекаря
1	2
бібліографічний пошук в базах даних, якими комплектується бібліотека	запис читачів функцій

Продовження табл. 3.4

1	2
бібліографічний пошук в електронному каталозі та загальнодоступних базах даних, що створюються підрозділами бібліотеки	обслуговування читачів
бібліографічний пошук в доступних бібліотеці віддалених базах даних	обробка вимог читачів
отримання документальної інформації з повнотекстових баз даних	контроль книговидачі по МБА
інформаційний пошук в розподілених базах даних з різними лінгвістичними засобами при нечіткому формулюванні інформаційної потреби	фіксації незадоволених вимог

Джерело: сформовано автором на основі [20-22]

З метою введення в дію електронного каталога в бібліотеці необхідно врахувати можливі джерела фінансування, такі як гранти, місцевий бюджет громади, спонсори. Для цього в табл. 3.5 запропонуємо календарний план реалізації проекту по введення в дію електронного каталога в бібліотеці з урахуванням джерел фінансування.

Таблиця 3.5 – Запропонований календарний план реалізації проекту по введення в дію електронного каталога в Скала-Подільській бібліотеці з урахуванням джерел фінансування

Етап проекту	Опис роботи	Тривалість	Дати проведення	Джерела фінансування
1. Підготовчий етап		1-2 місяці	1 липня - 31 серпня	
- організація введення всіх нових надходжень в бібліотеку	Детальне планування проекту	1 тиждень	1-7 липня	Гранти, бюджет громади, спонсорські внески
- ведення електронного каталогу за пріоритетними напрямками	Використання АРМів читача та бібліотекаря	2 тижні	8-21 липня	

Етап проекту	Опис роботи	Тривалість	Дати проведення	Джерела фінансування
- комп'ютеризація основних бібліотечних процесів	Комплектування, обробки, підписки, роботи з періодикою	4 тижні	22 липня - 18 серпня	
- випуск тематичних бюлетнів у вигляді друкованих копій	Друк бюлетнів	2 тижні	19-31 серпня	
2. Основний етап		1 місяць	1-31 серпня	
- процес обслуговування читачів	Організація довідково-інформаційного обслуговування читачів на базі електронного каталогу	4 тижні	1-31 серпня	Бюджет громади
	Ведення електронного каталогу читачів	4 тижні	1-31 серпня	
3. Заклучний етап		Постійно	3 1 вересня	
- організація обліку читачів та електронних ресурсів	Здійснення обліку читачів та запитів щодо користування електронними ресурсами	Постійно	3 1 вересня	Бюджет громади
- розширення читацького доступу до інформації	Постійний аналіз та моніторинг кількості користувачів. Постійне оновлення інформаційних ресурсів. Покращення доступу до інформації. Замовлення літератури.	Постійно	3 1 вересня	Бюджет громади, благодійні фонди
- організація відділеного доступу до електронного каталогу через сайт бібліотеки	Удосконалення сайту бібліотеки. Електронна доставка документів	Постійно	3 1 вересня	Бюджет громади, благодійні фонди
- технічна підтримка	Регулярне обслуговування обладнання	Постійно	Постійно	Бюджет громади

Джерело: сформовано автором

Не менш важливою пропозицією щодо удосконалення діяльності Скала-Подільської бібліотеки є створення її сайту. Наявність такого сайту забезпечить даній бібліотеці відчуття можливості бути дотичним до соціально-культурного життя громади та її мешканців. Створення не просто сайту, а високоякісного сайту з відповідним змістовим наповненням, зручною навігацією та різними опціями

забезпечить не тільки збільшенню кількості бажаючих бути постійними читачами такої бібліотеки, але й покращить імідж громади загалом.

Для створення власного веб-сайту керівник Скала-Подільської бібліотеки повинен визначитися із двома основними проблемними аспектами:

1. Яким саме повинен бути створюваний сайт, тобто яким буде його змістовне наповнення?
2. Хто буде його створювати?

Щодо змістовного наповнення сайту, то рекомендуємо розмістити наступні вкладки:

- головну;
- про бібліотеку;
- послуги;
- читачу;
- е-каталог;
- проєкти;
- бібліотекарю.

Також на сайті можуть бути відображені й інші додаткові розділи, на які є запити на даний момент часу, а саме:

- розділ «Новини», в якому можна розміщувати актуальну інформацію про проведення працівниками бібліотеки заходів, наприклад, волонтерських;
- розділ «Віртуальні виставки», в якому буде демонструватися та пропонуватися наявні інформаційні джерела за різною тематикою;
- розділ «Віртуальна довідка», де кожен із відвідувачів та читачів зможе оперативно отримати відповідь на питання, яке його цікавить;
- розділ «Наші кращі читачі», в якому можна окреслити коло найактивніших читачів даної бібліотеки з відповідною фотогалереєю;
- розділ «Конкурси», в якому можна буде запропонувати читачам взяти участь у тому чи іншому конкурсі, який буде організований бібліотекою;
- у розділі «Клуб за інтересами», де кожен зможе знайти однодумців і поділитися своїми думками та враженнями про ту чи іншу подію чи прочитану

книгу.

Основним показником доцільності створеного веб-сайту буде показник кількості відвідувань сайту.

Щодо другого аспекту, то даний сайт рекомендуємо замовити його в аутсорсера.

На рис. 3.7 представлено запропоновані етапи розробки сайту бібліотеки.

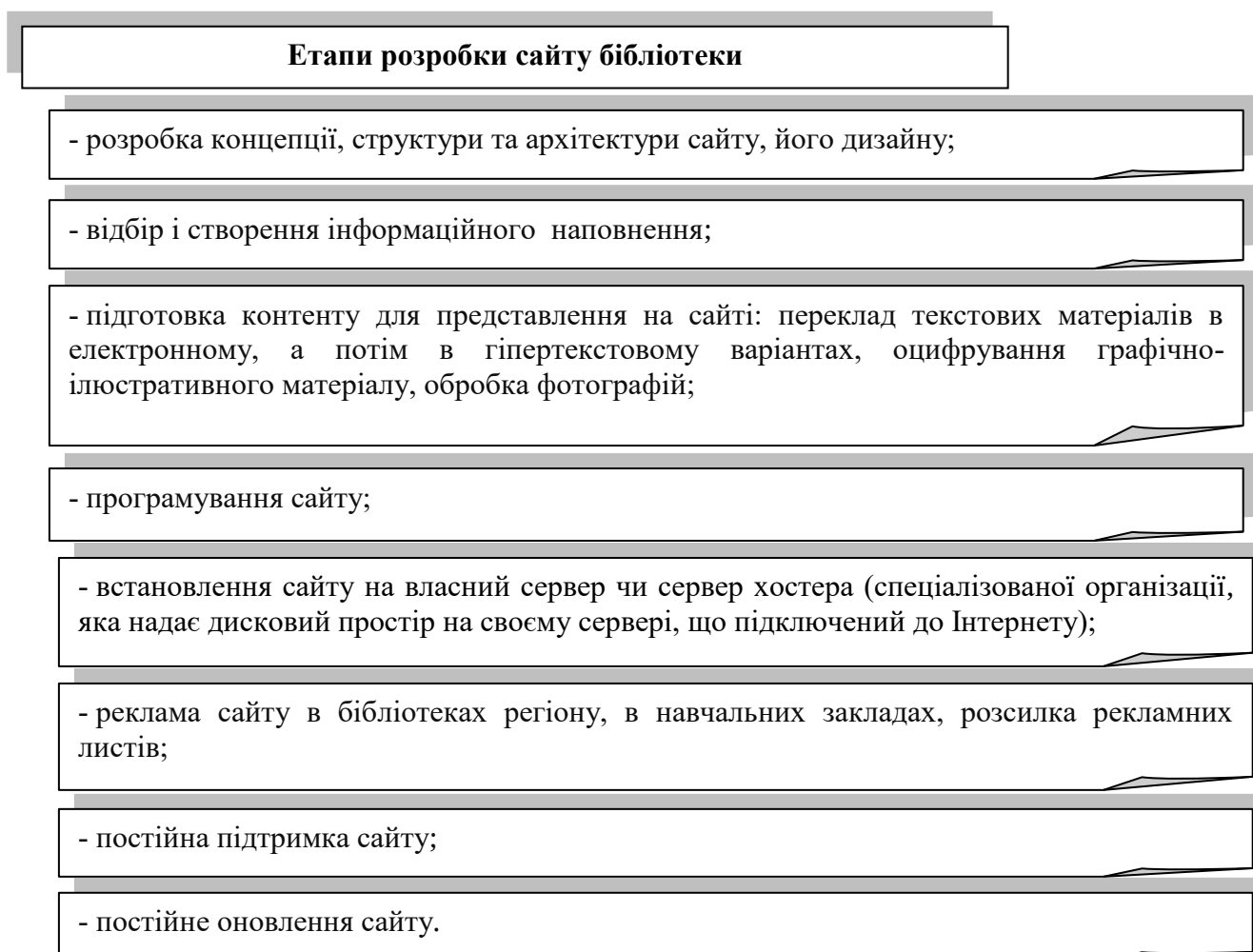

Рисунок 3.7 – Запропоновані етапи розробки сайту бібліотеки

Джерело: сформовано автором на основі [23]

Важливо зазначити, що створений сайт необхідно постійно оновлювати і вчасно з нього вилучати застарілу інформацію.

В табл. 3.6 подано розрахунок витрат на удосконалення діяльності Скала-Подільської бібліотеки.

Таблиця 3.6 – Розрахунок витрат на удосконалення діяльності Скала-Подільської бібліотеки

№ п/п	Вид витрат	Величина витрат, тис. грн.
1	2	3
1	Програмна система «Бібліотека УФД»	
	- купівля і встановлення програмного забезпечення	44,0
	- навчання персоналу	безкоштовно
	Разом	44,0
2	Впровадження електронного каталогу	
	- купівля і встановлення програмного забезпечення	32,0
	- навчання персоналу	безкоштовно
	- облаштування робочого місця бібліотекаря (комп'ютер, стіл, стілець, настільна лампа)	15,0
	- облаштування 3 робочих місць читача (комп'ютер, стіл, стілець, настільна лампа)	39,0
	- друк бюлетнів (1000 шт.)	1,2
	Разом	87,2
3	Розробка і обслуговування сайту бібліотеки	25,0
	Разом витрат	156,2

Як бачимо, витрати на вдосконалення діяльності Скала-Подільської бібліотеки дорівнюють 156,2 тис. грн.

Отже, варто зазначити, що сучасні бібліотеки повинні забезпечувати не тільки реалізацію освітньої та просвітницької функцій, але й соціальної, яка сприяє всесторонньому розвитку кожного її читача та відвідувача. Тому сучасна бібліотека повинна стати вагомим інструментом для створення ефективного соціально-культурного, освітнього середовища для представників усіх поколінь і, тим самим, значно підвищуючи ступінь його прозорості, контролюваності та керованості.

Таким чином, окремі аспекти соціального розвитку Скала-Подільської громади відображено в її стратегії розвитку на 2018-2025 роки, проте нічого не сказано про соціальний захист мешканців громади. Тому пропонуємо для громади розробити стратегію соціального розвитку, котра робитиме акцент на всіх чотирьох складових соціальної сфери громади: освітній, медичній, культурній сферах і сфері соціального захисту. Пропонуємо такі стратегічні цілі для стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади: 1) якісна дошкільна, загальна середня і

позашкільна освіта в громаді; 2) фізичний та психологічний добробут мешканців громади; 3) культурна громада; 4) громада, що турбується про кожного мешканця. Процес розробки стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади включає шість основних етапів. Розробка стратегії соціального розвитку громади дасть можливість певною мірою впорядкувати роботу в соціальній сфері, підвищити її результативність, покращити рівень і умови життя мешканців громади, а також сформує позитивний імідж громади серед зацікавлених сторін.

Одим із шляхів покращення соціальної сфери життя членів громади є удосконалення діяльності діючої Скала-Подільської бібліотеки. Це пов'язано із загальною тенденцією розвитку освіти та науки в Україні, розширенням вільного доступу до інформаційних ресурсів, які торкаються різних сфер життя і діяльності людей. Перетворення бібліотеки на електронну у даному випадку бачиться нереальним так, як це вимагатиме значних капіталовкладень, якими, на жаль, Скала-Подільська бібліотека не володіє. Тому альтернативним варіантом є її удосконалення шляхом: 1) впровадження програмного забезпечення «Бібліотека/УФД»; 2) автоматизації її основних процесів; 3) створення сайту бібліотеки. Запропоновані заходи дозволять автоматизувати діяльність бібліотеки і обслуговування її користувачів, а також зробити бібліотеку частиною культурного життя Скала-Подільської громади. Витрати на вдосконалення діяльності бібліотеки дорівнюють 156,2 тис. грн., що можуть бути покриті за рахунок бюджету громади, благодійних фондів і спонсорськими внесками.

РОЗДІЛ 4

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

4.1 Перша долікарська допомога

Ціла низка чинників навколишнього середовища може негативно впливати на здоров'я та життя людини. Нещасні випадки виникають удома, на роботі, на дорогах, у місцях відпочинку, тобто далеко від лікувальних закладів. Вони завжди трапляються несподівано і вимагають невідкладної допомоги, протягом перших 4–5 хв. після нещасного випадку, коли ще не має необоротних зміни у клітинах організму.

Перша долікарська допомога – це комплекс простих термінових дій, спрямованих на збереження здоров'я і життя потерпілого.

Проте у перші хвилини поруч із потерпілим не завжди є медичні працівники, тому долікарську допомогу можуть і зобов'язані надати очевидці трагедії. Для цього потрібні знання й уміння. Кожній людині необхідно знати методи первинної реанімації, тобто комплекс заходів щодо надання допомоги на місці події, попередження летального наслідку й оживлення людини.

Бездіяльність в очікуванні медичних працівників, як би її не мотивували: розгубленістю, страхом, невмінням, слід розглядати як невиконання морального й громадянського обов'язку відносно людини, котра гине.

За даними ВООЗ, близько 30% осіб, які загинули внаслідок нещасних випадків та НС, могли б жити, якби їм своєчасно і правильно надали першу долікарську допомогу, вжили заходів щодо оживлення або своєчасно забезпечили доправлення до медичного закладу.

Потерпілий також завжди потребує морально-психологічної підтримки оточення. Увага, щирість, турбота – це фактори, які після проведення перших долікарських заходів допоможуть дочекатися медичних працівників. Правильний психологічний вплив і поведінка оточення потерпілого, хто надає йому підтримку, є важливою частиною долікарської допомоги.

Своєчасно надана та правильно здійснена перша долікарська допомога не лише рятує життя потерпілому, а й забезпечує подальше успішне лікування, запобігає розвитку важких ускладнень, а після завершення лікування знижує втрату працездатності або ступінь каліцтва.

Першу долікарську допомогу надають безпосередньо на місці ураження або поблизу від нього за допомогою аптечки швидкої допомоги та/або підручних засобів.

Допомогу потерпілому, яку надають немедичні працівники, слід суворо обмежити певними її видами.

Під час надання першої долікарської допомоги треба керуватися такими принципами: правильністю, доцільністю, швидкістю, продуманістю, рішучістю, спокоєм.

Послідовність надання першої долікарської допомоги така:

- усунути вплив на організм факторів, що загрожують здоров'ю та життю потерпілого (звільнити від дії електричного струму, винести із зараженої атмосфери чи з приміщення, що горить, погасити одяг, який палає, витягти з води тощо);
- оцінити стан потерпілого, визначити характер і тяжкість травми, що становить найбільшу загрозу для життя потерпілого, та послідовність заходів для його спасіння;
- вжити необхідних заходів з відновлення життєво важливих функцій організму та запобігання ускладненням у порядку терміновості (відновити прохідність дихальних шляхів, здійснити штучне дихання, зробити зовнішній масаж серця, зупинити кровотечу, знеболити, іммобілізувати місце перелому, накладити пов'язку тощо);
- викликати швидку медичну допомогу чи лікаря або вжити заходів для транспортування потерпілого до найближчого лікувального закладу;
- підтримувати основні життєві функції потерпілого до прибуття медичного працівника, пам'ятаючи, що зробити висновок про смерть потерпілого має право лише лікар.

Виконуючи вказані дії, необхідно бути уважним і обережним, щоб не заподіяти шкоди собі та не завдати додаткової травми потерпілому. Особливо це стосується тих випадків, коли потерпілого необхідно звільнити від дії електричного струму, з-під завалу, винести з приміщення, що палає, рятуючи утопленика. Якщо допомогу надають кілька осіб, то деякі із зазначених дій можна виконувати одночасно.

Людина, яка надає першу допомогу, повинна знати основні ознаки порушення життєво важливих функцій організму людини, загальні принципи надання першої долікарської допомоги та її послідовність стосовно характеру отриманих потерпілим пошкоджень, уміти користуватися аптечкою швидкої допомоги.

Аптечка швидкої допомоги обов'язково має бути на всіх транспортних засобах, а також на підприємствах, в організаціях та установах чи їх підрозділах, особливо там, де проводять небезпечні або шкідливі роботи. Комплектацію аптечок слід здійснювати з урахуванням умов праці та кількості працівників. Такий набір медикаментів і засобів для надання долікарської допомоги, доповнений особистими ліками, бажано також мати вдома.

4.2 Кольорове оформлення виробничих приміщень як фактор підвищення безпеки праці

Колірне оформлення виробничих приміщень є важливим фактором, який впливає на продуктивність праці та безпеку робітників. Правильне використання кольору може підвищити комфорт і увагу працівників, а також зменшити втому і стрес. Встановлено, що кольори діють на людину по різному: одні кольори заспокоюють, а інші збуджують.

Червоний колір стимулює нервові центри та енергетичні процеси в печінці і м'язах, підвищує увагу людини та її самозахист. Але при довготривалій дії цей колір викликає відчуття втоми і тахікардію. Червоний колір негативно впливає на людину при наявності гіпертонії, запальних процесів, особливе негативно він діє на яскраво-рудих людей.

Оранжевий колір сприймається людьми як теплий, він зігріває, бадьорить, стимулює до активної діяльності.

Жовтий колір активує рухомі центри, генерує енергію м'язів, надає хороший настрій, стимулює діяльність печінки, нирок, шлунково-кишкового тракту.

Протипоказаний при лихоманках, перезбудженні, ейфорії, зорових галюцинаціях.

Зелений колір – колір спокою, свіжості (прохолоди), цей колір знімає спазми кровоносних судин і знижує тиск крові, а в поєднанні жовтим кольором позитивно впливає на настрій людини.

Синій і блакитний кольори свіжі та прозорі, здаються легкими, знімають фізичну напругу, тахікардію, регулюють ритм дихання, володіють протимікробною дією. Але при довготривалій дії ці кольори можуть викликати втому і депресію.

Чорний колір – похмурий і тяжкий, різко знижує настрій, працездатність, викликає розкриття уваги.

Білий колір – холодний, одноманітний, здатний викликати апатію.

Яскраві кольори можуть підвищити продуктивність праці в деяких випадках. Наприклад, дослідження показало, що працівники, які працювали в оточенні синього світла, були більш продуктивними, ніж ті, хто працював в оточенні зеленого або червоного світла.

Теплі кольори, такі як жовтий і оранжевий, можуть покращити настрій і увагу. Це може бути корисно для працівників, які займаються монотонною або одноманітною роботою.

Холодні кольори, такі як синій і зелений, можуть зменшити втому і стрес. Це може бути корисно для працівників, які займаються важкою або напруженою роботою. Різностороння дія кольорів на фізіологічні процеси та емоційну сферу людини дозволяє широко використовувати їх з гігієнічною метою.

При оформленні інтер'єру виробничих приміщень колір використовують як композиційний засіб, що забезпечує гармонійну єдність приміщення і

технологічного устаткування, як фактор оптимізації умов праці, як засіб інформації і сигналізації для забезпечення безпеки праці.

Яскраві кольори можуть допомогти виділити небезпеку. Наприклад, яскраво-жовті смуги на підлозі можуть допомогти робітникам уникнути падінь.

Контрастні кольори можуть допомогти людям з порушеннями зору бачити важливу інформацію. Наприклад, контрастні кольори на знаках безпеки можуть допомогти людям з порушеннями зору зрозуміти їх значення.

Основні правила кольорового оформлення виробничих приміщень:

- використовуйте яскраві кольори для виділення важливих елементів.
- використовуйте теплі кольори для покращення настрою і уваги.
- використовуйте холодні кольори для зменшення втоми і стресу.
- використовуйте контрастні кольори для людей з порушеннями зору.

Підтримка раціональної кольорової гами у виробничих приміщеннях досягається правильним підбором світильників, які забезпечують необхідний світловий спектр.

ВИСНОВКИ

В представленій роботі досліджено теоретичні основи соціального розвитку громади, проаналізовано соціальний розвиток Скала-Подільської територіальної громади та запропоновані напрями його вдосконалення.

Соціальний розвиток і добробут населення – це одна з пріоритетних цілей сучасного суспільства. Державна політика соціального розвитку включає такі сфери: освіту; науку; культуру; охорону здоров'я; соціальну сферу. В сучасній Україні кожна людина живе в певній територіальній громаді і питання її соціального розвитку виходить на перше місце. Соціальний розвиток громади передбачає якісні зміни життя її мешканців, проте на даний момент часу в соціальній сфері є ряд проблем, але їх вирішення також багато в чому залежить саме від місцевої влади.

Скала-Подільська ТГ створена 17 липня 2015 року і включає 15 населених пунктів. Населення досліджуваної громади становить 10238 жителів. Протягом аналізованого періоду в Скала-Подільській громаді зросли надходження до бюджету, проте відбулася зменшення трансфертів, що загалом привело до зменшення доходів громади на 16634,3 тис. грн. або на 20,7%. Видатки Скала-подільської громади в 2023 році в порівнянні з 2022 роком зменшились по таких категоріях, як видатки на селищну раду і видатки на відділ освіти, культури, сім'ї, молоді та спорту. На фінансовий відділ видатки незначно зросли. Лише на відділ соціального та цивільного захисту видатки зросли суттєво.

Соціальний розвиток громади відображено в її стратегії розвитку на 2018-2025 роки, адже стратегія включає цілі в сфері освіти, охорони здоров'я, культури та інфраструктури, але нічого не сказано про соціальних захист мешканців громади. Аналізуючи розвиток соціальної сфери громади більш детально, було виявлено як позитивні, так і негативні тенденції.

Медичну допомогу мешканцям Скала-Подільської громади надають дві комунальні медичні установи і більшість показників, що характеризують їх

діяльність за досліджуваний період покращились. Окрім того, в громаді є 4 спецавтомобілі, що покращують доставку медичних працівників і пацієнтів, і за рахунок бюджету громади протягом 2022-2023 років повністю профінансовано забезпечення мешканців у відшкодуванні вартості лікарських засобів.

В 2023 році в порівнянні з 2022 роком в Скала-Подільській громаді відбулися незначні зміни в кількості освітніх закладів. Разом з тим зменшилась кількість дітей, що відвідують освітні заклади різного гатунку, та кількість педагогічних працівників, що в них працюють. Для комфортної роботи освітніх закладів Скала-Подільської громади в них передбачено психологічний супровід як працівників, так і дітей, що їх відвідують.

Протягом 2022-2023 року кількість закладів культури в Скала-Подільській громаді не змінилась. Відбулись незначні зміни в кількості працівників закладів культури, а також зменшилась кількість користувачів бібліотечного абонементу. Важливим аспектом культурного життя громади є проведення різноманітних заходів на відзначення державних і релігійних свят.

Соціальним захистом в громаді займається відділ соціального та цивільного захисту населення, який водночас є головним розпорядником коштів КУ «Центр надання соціальних послуг». За аналізований період в Скала-Подільській громаді обсяги роботи щодо соціального захисту населення зросли. Щоб краще надавати допомогу як жителям, так і ВПО в Скала-Подільській громаді налагоджено співпрацю із різними благодійними фондами і громадськими організаціями.

Окремі аспекти соціального розвитку Скала-Подільської громади відображено в її стратегії розвитку на 2018-2025 роки, проте нічого не сказано про соціальний захист мешканців громади. Тому пропонуємо для громади розробити стратегію соціального розвитку, котра робитиме акцент на всіх чотирьох складових соціальної сфери громади: освітній, медичній, культурній сферах і сфері соціального захисту. Пропонуємо такі стратегічні цілі для стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади: 1) якісна дошкільна, загальна середня і позашкільна освіта в громаді; 2) фізичний та психологічний добробут мешканців громади; 3) культурна громада; 4) громада, що турбується про кожного мешканця.

Процес розробки стратегії соціального розвитку Скала-Подільської громади включає шість основних етапів. Розробка стратегії соціального розвитку громади дасть можливість певною мірою впорядкувати роботу в соціальній сфері, підвищити її результативність, покращити рівень і умови життя мешканців громади, а також сформує позитивний імідж громади серед зацікавлених сторін.

Одим із шляхів покращення соціальної сфери життя членів громади є удосконалення діяльності діючої Скала-Подільської бібліотеки. Це пов'язано із загальною тенденцією розвитку освіти та науки в Україні, розширенням вільного доступу до інформаційних ресурсів, які торкаються різних сфер життя і діяльності людей. Перетворення бібліотеки на електронну у даному випадку бачиться нереальним так, як це вимагатиме значних капіталовкладень, якими, на жаль, Скала-Подільська бібліотека не володіє. Тому альтернативним варіантом є її удосконалення шляхом: 1) впровадження програмного забезпечення «Бібліотека/УФД»; 2) автоматизації її основних процесів; 3) створення сайту бібліотеки. Запропоновані заходи дозволять автоматизувати діяльність бібліотеки і обслуговування її користувачів, а також зробити бібліотеку частиною культурного життя Скала-Подільської громади. Витрати на вдосконалення діяльності бібліотеки дорівнюють 156,2 тис. грн., що можуть бути покриті за рахунок бюджету громади, благодійних фондів і спонсорськими внесками.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток. URL: ps.ligazakon.net/document/view/MU95379?an=2&ed=1995_01_01
2. Чернега І. І., Костюк В. С., Ревуцька А. О., Пархоменко Л. А. Соціальний розвиток територіальних громад: особливості воєнного та післявоєнного періодів. Наука і техніка сьогодні. 2023. №10 (24). С. 156-168. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/6004/6037>
3. Розвиток (значення). Вікіпедія. URL: <http://surl.li/tbsjc>
4. Курносенко Л. Соціальний розвиток: традиційні та сучасні підходи до вивчення. Демократичне врядування. 2020. №1 (25). URL: <https://doi.org/10.33990/2070-4038.25.2020.213659>
5. Скуратівський В. А., Трощинський В. П., Ситник П. К. та ін. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб. За заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського: у 2 ч. Київ: НАДУ, 2009. Ч. 1. 456 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB_%D1%81%D0%BE%D1%86.pdf
6. Кінаш І. П. Соціальна домінанта сталого розвитку: теоретичний аспект. URL: <http://surl.li/tbzcd>
7. Булавинець В. М. Теоретичні засади соціального розвитку та роль держави у його фінансовому забезпеченні. Наукові записки. Серія “Економіка”. 2010. Випуск 13. С. 177-184. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/157584254.pdf>
8. Місцевий розвиток за участі громади: Монографія у 2 т. Том 1. Теоретичні основи сталого місцевого розвитку, орієнтованого на громаду. За заг. ред. Ю. М. Петрушенка. Суми: Університетська книга, 2013. 354 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/8115>
9. Найда І. В. Соціальний розвиток в Україні: управлінський та правовий аспекти. Право та державне управління. 2017. №4 (29). Том 2. С. 174-178. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2017/tom_2/30.pdf

10. Управління соціальним та гуманітарним розвитком: курс лекцій. / Укладачі: С.М. Домбровська, В.П. Садковий. Харків: НУЦЗУ, 2018. 189 с.
11. Жуковська В. М. Соціальний розвиток організації: потенціал, управління, інновації: монографія. Київ: КНТЕУ. 2018. 352 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIwNw==/8d9aa37c28e4670ab595fe94442d9ff6.pdf>
12. Содома Р., Дубневич Ю., Марків Г., Шматковська Т. Моніторинг соціально-економічного розвитку територіальних громад. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/8538/1/Econ-28-2021-4.pdf>
13. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; за ред. С. Л. Шульц. Львів, 2018. 140 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20180101.pdf>
14. Гасюк І. Л., Баюк М. І. Критерії і індикатори соціально-економічного розвитку територіальних громад: вибір і застосування. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. №7(13). С. 139-150. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7\(13\)-139-150](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7(13)-139-150)
15. Палатна Д. Розвиток соціальної сфери у сучасних територіальних громадах. Social Work and Education. 2022. Vol. 9, №1. pp. 75-88. URL: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.6>.
16. Загрози та виклики соціальної сфери громад на тлі повномасштабного вторгнення: результати дослідження. URL: <https://decentralization.ua/news/17850>
17. Скала-Подільська територіальна громада. URL: <https://skalapodilska-gromada.gov.ua/>
18. Методичні рекомендації щодо стратегічного планування в громадах. URL: <http://surl.li/uoad>
19. Методичні рекомендації у сфері місцевого економічного розвитку «Порядок розроблення стратегії розвитку територіальної громади». URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/metodyka_mer_new.pdf
20. Український Фондовий Дім. URL: <https://ush.com.ua/>

21. Салата Г. В. Тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі. Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури; за заг. ред. А. А. Соляник. Харків: ХДАК, 2022. Вип. 61. С. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.061.03>

22. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. № 1. С. 5–11. URL: <http://journals.urau.ua/bdi/article/view/276758>

23. Карпій О. П., Виноградська Ю. А. Веб-сайт підприємства як засіб управління маркетинговою діяльністю. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Львів, 2022. Вип. 34/2022 С. 213–219. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/629>

24. Шведа Н., Надія Т. Стратегія публічної організації: поняття та особливості формування. Соціально-економічні проблеми і держава. 2019. Вип. 1 (20). С. 131-140. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19snmtof.pdf>

25. Гарматюк О. О., Юрик Н. Є. Дослідження антикризових інструментів в діяльності публічної організації. Актуальні проблеми публічного управління та адміністрування: Колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Кирич Н.Б. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2020. С.255-267. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/32378/2/monograph_PU_2020_TNTU.pdf

26. Левченко О. Г., Землянська О. В., Праховнік Н. А., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності та цивільний захист: підручник для студ. спеціальностей з природничих, соціально-гуманітарних наук та інженерно-комунікаційних технологій. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 267 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/07b44994-8442-45cb-afbd-489e8325d23a/content>

27. Грибан В. Г., Негодченко О. В. Охорона праці в органах внутрішніх справ: підруч. [для курсантів і студ. вищ. навч. закл.]. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2016. 248 с. URL: <http://surl.li/szdpk>